

**EKONOMI
HÖGSKOLAN**
Lunds universitet

Håller Sveriges statsfinanser över tiden?

Kandidatuppsats 10 poäng
Nationalekonomiska Institutionen

Författare:
Annika Lignell och Oskar Buhre

Handledare:
Pontus Hansson

Lund
27 augusti, 2004

Titel

Håller Sveriges statsfinanser över tiden?

Författare

Annika Lignell och Oskar Buhre

Handledare

Pontus Hansson

Ämne

Makroekonomi

Inledning

Om några år har vi anledning att misstänka att den svenska välfärden¹ kommer att försämrats om inget görs den närmast tiden. När 1940- talets baby-boom går i pension kommer troligtvis underskottet i Sveriges statsfinanser att vara högt och framtidens arbetskraft, alltså vi, får betala för 50 procent fler pensionärer än idag². Med fler sjukskrivningar, ett nytt pensionssystem och fler förtidspensionärer är det intressant att följa utvecklingen eftersom finansieringen av välfärdssystemet baseras på skatteintäkter.

Syfte

Det ämne som ska belysas är högaktuellt och, så vitt vi vet, har ingen i Sverige gjort en liknande studie. Vi avser att analysera om Sveriges statsfinanser är hållbara i framtiden genom att beräkna kostnaderna för de åtaganden som kan bli följden med dagens politik och beräkna en eventuell obalans i statsbudgeten.

Metod

Genom att beräkna framtida värden, omräknat till dagens penningvärde, av finanspolitikens kassaflöden får vi fram ett mått på den eventuella finansiella obalansen (FO) som råder i Sverige. Tyngdpunkten har därvid varit kostnader för pensioner och hälso- och sjukvård, allt annat lika. Formeln har hämtats från en amerikansk utredning och modifierats något för att passa svenska mått.

Data för den empiriska studien har inhämtats från bland annat Statistiska Centralbyrån, Finansdepartementet och Stockholmsbörsen.

Resultat

Utredningen visar, utifrån gjorda antaganden, att den finansiella obalansen i landet är en betydande faktor i de svenska statsfinanserna. Obalansen uppgår enligt våra beräkningar till ett belopp om ungefär 25 000 miljarder kronor, vilket motsvarar en ”skuld” till statskassan på cirka 3 miljoner kronor per invånare i landet.

Nyckelord

Välfärd, statsfinanser, befolkning, finansiell obalans, demografi

¹ ”Välfärd är en samlad benämning på människors levnadsförhållanden. En beskrivning av människors välfärd bygger som regel på en redovisning av deras ekonomi, hälsa, utbildning, bostadsförhållanden etc.”

Nationalencyklopedins hemsida, april- maj 2004

² Wetterberg, Gunnar (2004)

1	INLEDNING	4
1.1	BAKGRUND	4
1.2	SYFTE	5
1.3	METOD	5
1.4	MÅLGRUPP	6
1.5	DISPOSITION	6
2	TIDIGARE FORSKNING	7
3	BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN	9
3.1	BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN FRAM TILL IDAG	9
3.2	BEFOLKNINGSFRAMSKRIVNING	11
3.2.1	Högre barnafödande, frälsare eller dräpare?	12
3.2.2	Sjukvården	14
3.2.3	Kvinnodominans	14
4	STATENS FINANSER OCH DE SOCIALA SKYDDEN	16
4.1	DET SOCIALA SKYDDET	16
4.1.1	Varför uppkom socialförsäkringen?	16
4.1.2	Vad innebär socialförsäkringen?	17
4.2	DEN ALLMÄNNA PENSIONEN	18
4.2.2	Vilka omfattas av den allmänna pensionen?	19
4.2.3	AP- fonden	19
4.3	STATENS TOTALA UTGIFTER	20
4.4	STATENS INKOMSTER	22
4.5	BAUMOLS SYNDROM?	23
5	METOD	25
5.1	FINANSIELL OBALANS	25
5.2	REALRÄNTAN	26
5.3	NUVÄRDE	26
5.4	REAL BNP- TILLVÄXT	27
5.5	OLIKA SCENARIER I MODELLEN	28
5.5.1	Basscenario	28
5.5.2	Basscenario med sjukvård	28
5.5.3	Basscenario med BNP- tillväxt	29
5.5.4	Basscenario med BNP- tillväxt och ökande sjukvårdskostnader	29
5.6	MODELLEN	30
5.6.1	Befolkningsindelning	30
5.6.2	Totala utgifter	30
5.6.3	Totala inkomster	31
5.6.4	Tillgångar och skulder	32
5.6.5	Budgetunderskott	32
5.6.6	Den finansiell obalansens slutliga formel	32
5.6.7	Kritik till modellen	33
6	EMPIRISKA RESULTAT OCH SLUTSATSER	35
6.1.1	Basscenario	36
6.1.2	Basscenario med sjukvård	36
6.1.3	Basscenario med BNP- tillväxt	37
6.1.4	Totalscenariot med både sjukvård och BNP- tillväxt	38
6.2	ANALYS AV TOTALSCENARIOT	38
6.3	SVERIGE VS USA	39
6.4	FO TOPP	41

6.5	DISKONTERADE KASSAFLÖDEN	41
7	ÅTGÄRDER	43
7.1	EN LÅNGSIKTIG BUDGET	43
7.1.1	Se långt in i framtiden	44
7.1.2	Beräknad i nuvärdesform	44
7.1.3	Lätt att förstå	45
8	FORTSATTAS STUDIER.....	46
8.1	GENERATIONSOBALANS.....	46
9	SAMMANFATTNING.....	48
	KÄLLFÖRTECKNING	49
	PUBLICERADE KÄLLOR.....	49
	ELEKTRONISKA KÄLLOR	49
	APPENDIX	51
	FIGURFÖRTECKNING.....	52
	TABELLFÖRTECKNING.....	52

1 Inledning

I det inledande kapitlet kommer bakgrunden till vårt val av ämne att presenteras. Likaså berättar vi vad som har inspirerat oss, hur vi har gått till väga och hur vi disponerar uppsatsen.

1.1 Bakgrund

Ditt arbete är min trygghet

Det är enligt vår uppfattning viktigt att vi vet bakgrunden till Sveriges ekonomiska situation för att bättre förstå landets statsfinanser i gången tid, idag och i framtiden. Därför kommer det i det inledande stycket att ges en kort tillbakablick på den ekonomiska utvecklingen.

Sverige var år 1850 ett av världens fattigaste länder och hundra år senare ett av världens rikaste. Ett skäl härtill var att landet hade förmånen att leva i fred under världskrigen. Sverige var ett jordbruksland innan industrialiseringen tog fart och landet hade svårt att försörja sin växande befolkning. Många utvandrade till USA för att där kunna försörja sig. Tack vare industrialiseringen blev Sveriges naturrikedomar efterfrågade, ekonomin förbättrades och fler började arbeta inom den offentliga sektorn. Dock började Sveriges tillväxt att stagnera på 1970- talet och de andra europeiska länderna kom ikapp vår utveckling. Landet råkade in i en djup ekonomisk kris i början på 1990- talet och arbetslösheten steg. Större delen av välfärden fick finansieras via lån och detta resulterade i en snabbt ökande statsskuld.

Under efterkrigstiden hade Sverige en enastående ekonomisk utveckling. Eftersom vi inte deltog i kriget behövde vi inte rusta upp ett land i ruiner. På så sätt hade vi ett försprång till de andra länderna och vår ekonomi blev en av världens ledande. När kriget gick mot sitt slut och

tryggheten tycktes återvinnas valde många att föda barn. Detta resulterade i en baby-boom, de barn som snart kommer att gå i pension.

Internationellt sett har Sverige ett välfärdssystem med mycket hög standard. Genom att socialförsäkringarna bygger på våra inkomster bidrar välfärdssystemet till minskade ekonomiska klyftor och ökad jämställdhet. Principen är att alla bidrar till och alla får del av förmånerna vilket leder till att välfärdspolitiken har ett stort stöd bland befolkningen. I dessa dagar lever vi längre och försörjningsbördan växer med tiden. Vilka följder kommer uttrycket ”allt fler äldre, allt färre löntagare” att få?

Idén till denna uppsats fick vi efter att ha läst en artikel, som handlade om en utredning om USA:s statsfinanser, skriven av två amerikanska forskare. Det har debatterats mycket om artikeln och många blundar för utredningens resultat i form av en stor finansiell obalans i statsfinanserna. Många länder står inför samma ekonomiska situation och att undersöka förhållandena i Sverige fann vi både intressant och utmanande.

1.2 Syfte

Om Sveriges statsfinanser kommer att klara av framtidens välfärd är en fråga som är dagsaktuell. Faktorer som högre levnadsålder, minskning av arbetstiden, lägre pensionsålder och fyrtiotalisternas pensionsavgångar är reella. Syftet med uppsatsen är att försöka få en uppfattning om vad dessa faktorer får för konsekvenser för statsfinanserna över tiden.

1.3 Metod

Termen finansiell obalans vore enligt vår uppfattning ett välbehövligt tillägg till den svenska budgetrapporteringen och borde adderas till den svenska statsskulden, allt annat lika. Den finansiella obalansen (FO) definieras som skillnaden mellan nuvärdet³ av alla förväntade utbetalningar samt ”icke-ränteutbetalningar” minus alla förväntade skatteinkomster och pensionsfonder, allt uttryckt i dagens penningvärde. Detta mått ger oss en indikation på hur mycket, i dagens penningvärde, vi eventuellt måste förändra finanspolitiken för att den skall

³ Alla framtida kassaflöden reduceras i värde med dels inflationstakten men även utav statens långsiktiga belåningsränta (inflationjusterad)

vara stabil över tiden och stabilitet kräver att $FO \leq 0$. En obalans kommer att växa över tiden med realräntan⁴ och en nuvärdesberäkning ger oss ett mått på storleken av FO vid olika tidpunkter.

De två amerikanska forskarna Jagadeesh Gokhale och Kent Smetters utredning om USA:s underskott⁵ har legat till grund för vår undersökning. Gunnar Wetterbergs bok ”Arbete - välfärdens grunder” har hjälpt oss att förstå Sveriges förväntade framtid. Vi har även haft stor hjälp av Finansdepartementets långtidsutredningar som utkommer med vissa mellanrum. Våra stora dagstidningar har också berört detta ämne under den senaste tiden och analyserat och kritiserat undersökningar gjorda av bland annat Finansdepartementet.

1.4 Målgrupp

Den här uppsatsen riktar sig främst till medstudenter och handledare på kandidatnivå i ämnet nationalekonomi. Uppsatsen vänder sig även till eventuella andra intresserade men förutsätter att läsaren har en viss grundläggande kunskap i ämnet nationalekonomi.

1.5 Disposition

Uppsatsen är disponerad såsom följer:

Kapitel 2 redogör för de tidigare studier som har legat till grund för vår undersökning.

Kapitel 3 ger en bild av befolkningsutvecklingen fram till idag och även en framtidsprognos.

Kapitel 4 beskriver statens inkomst- och utgiftssystem, hur de är uppbyggda och hur de påverkas av att befolkningen befinner sig i olika åldersgrupper.

Kapitel 5 introducerar den metod som används. Vi redogör även för de begrepp och formler som undersökningen bygger på.

Kapitel 6 presenterar beräkningarnas resultat och facit analyseras.

Kapitel 7 skildrar de förebyggande åtgärder som vi anser kan vidtas.

Kapitel 8 redogör för fortsatta studier i ämnet.

Kapitel 9 är en sammanfattning.

⁴ Realräntan är den ränta vi får när vi räknar bort inflationen.

⁵ Gokhale, Jagadeesh och Smetters, Kent (2003)

2 Tidigare forskning

I denna teoridel redogörs för liknande studier som har utförts i ämnet. Fokus kommer att ligga på en amerikansk studie om dess statsfinanser men finansdepartementets långtidsutredningar kommer även att belysas.

Den utredning som har legat till grund för vårt val av ämne är en amerikansk rapport som de två forskarna Jagadeesh Gokhale och Kent Smetters har sammanställt⁶. Om USA fortsätter att ha ett pay-as-you-go⁷-system för sin socialförsäkring och vård kommer, enligt utredningen, landets system snart att bryta samman ekonomiskt då nästa generation på arbetsmarknaden inte kan försörja den växande pensionskullen. Författarnas lösning till problemet är antingen att minska utgifterna eller öka inkomsterna genom att bland annat höja inkomstskatten med 16,6 procent. Att idag och för all framtid minska statens utgifter till endast det obligatoriska⁸, skulle enligt utredningen resultera i en obalans på en betydligt mindre summa. Vi har anammat deras beräkningsmetod för att få fram en eventuell finansiell obalans i Sveriges ekonomi.

Finansdepartementet sammanställer, några gånger per årtionde, en långtidsutredning som analyserar de svenska kommunernas ekonomi på flera års sikt. Syftet är att utgöra ett underlag för den ekonomiska politiken samt bidra till debatten om ekonomins utveckling och den ekonomiska politikens utformning. Utredningen ger även en bra bild av den makroekonomiska utvecklingen för Sverige på längre sikt. Årets långtidsutredning är den 19:e sedan starten⁹ och den första presenterades 1948 på uppdrag av dåvarande OEEC (nuvarande

⁶ Gokhale, Jagadeesh och Smetters, Kent (2003)

⁷ PAYG- systemet innebär att dagens arbetare betalar/försörjer dagens pensionärer.

⁸ Syftar till utgifter som ej kan påverkas av den amerikanska kongressen.

⁹ Regeringens hemsida, 2004-05-05

OECD)¹⁰. Långtidsutredningen sammansätts av tjänstemän på Finansdepartementet och de gör statistiska och strukturella analyser av ekonomin. Några av de slutsatser som dras i långtidsutredningen 2002 är att om den skattefinansierade verksamheten ska kunna växa i takt med den övriga ekonomin krävs antingen högre skatter eller en högre produktivitet inom sektorn, det vill säga mindre resurser för en given kvantitet. Problemet är att i de försök som gjorts för att mäta produktiviteten i offentlig sektor under 60- och 80- talen har utvecklingen varit mycket svag eller, i vissa fall, till och med gått i negativ riktning. Kvar som alternativ blir då skatteökningar. Enligt deras kalkyl för det närmsta seklet måste inkomsten till slut vara beskattad till 100 procent. Ett sådant skatteuttag ger naturligtvis återverkningar på skattebasens storlek enligt både sunt förnuft och dagens ekonomiska teori. Vem vill arbeta då hela arbetsinkomsten går bort i skatt?

¹⁰ OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) är en ekonomisk samarbetsorganisation för de 30 rikaste länderna i världen. Organisationen startades efter andra världskriget för att bygga upp Europa. OECD:s hemsida, april- maj 2004

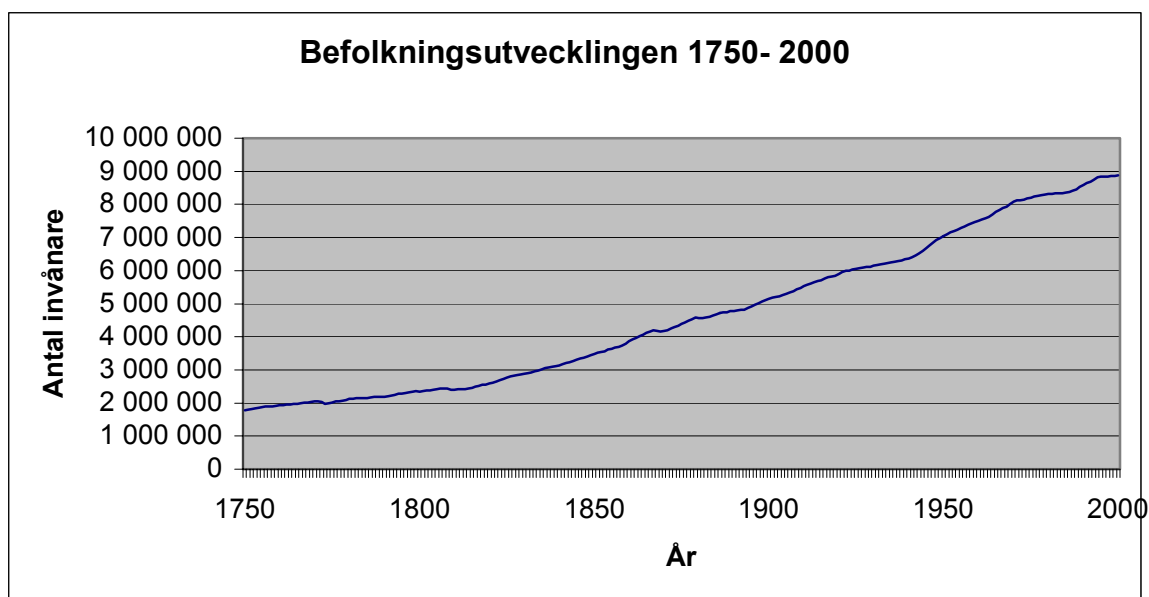
3 Befolkningsutvecklingen

Att förstå Sveriges befolkningsutveckling under 1900- talet är grunden för problemformuleringen i uppsatsen och här redogörs för den. Likaså presenteras en framtidsprognos till år 2050 för att få en uppfattning om utvecklingen.

3.1 Befolkningsutvecklingen fram till idag

Nedan följer en redogörelse för hur befolkningsutvecklingen har varit från år 1750 fram till idag. Statistik och uppskattningar från Statistiska Centralbyrån, SCB, kommer att användas genomgående i uppsatsen.

Figur 3.1: Linjediagram över befolkningsutvecklingen

Fifuren ovan visar befolkningsutvecklingen i Sverige mellan åren 1750 och 2000. Vi ser en stadig ökning av landets invånare och med denna takt är vi nu uppe i 9 miljoner invånare.

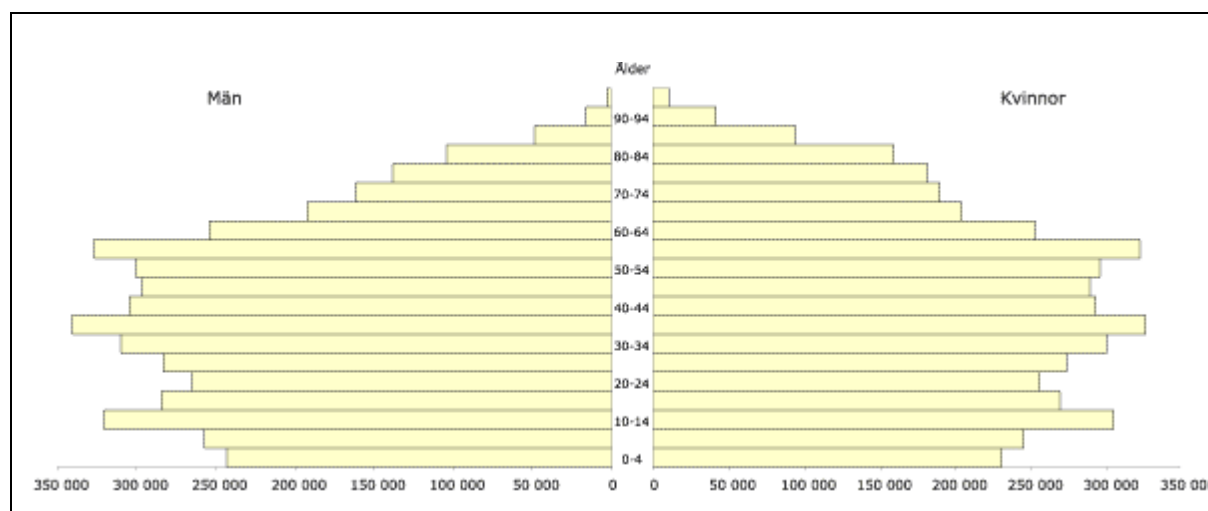
Enligt Statistiska centralbyrån gjordes den första stora befolkningsräkningen i Sverige i mitten av 1700- talet. Trots den höga barnadödligheten kom 1700-talet att kännetecknas av en befolkningstillväxt som sedan ökade än mer under 1800-talet. Under 1900-talet blev den stora befolkningsökningen snarare ett problem. Invånarna i Stockholm, som var Sveriges största stad i början på 1900-talet, led av hög dödlighet då tillgången på bostäder och sanitära inrättningar ej var tillräckliga. Den som inte kunde försörja sig skulle tas om hand av fattigvården. Under dessa villkor växte kraven på sociala reformer fram. Det byggdes nu upp ett socialförsäkringssystem och med detta välfärdssystem behövde ingen försörja sig på sin egen jord. I och med detta minskade behovet av att bara skaffa barn som en slags riskförsäkring eller en pensionsförsäkring för föräldrarna. Sverige blev ett av Europas mest framträdande länder inom området för socialförsäkringar.

Födelsetalen sjönk och kvinnorna kom ut på arbetsmarknaden. Under 30-talet sjönk antalet födda drastiskt. Det föddes ungefär 95 000 barn per år under 30-talet och under 40-talet låg siffran i genomsnitt på 120 000 barn per år. Arbetsmarknadsstyrelsen har gjort en studie som har resulterat i att skillnaden mellan dem som pensioneras och de som kommer in i arbetslivet kommer att bli ungefär 20 000 människor per år¹¹. Av olika anledningar föds det många barn under vissa perioder och färre under andra. Som sagts tidigare föddes det väldigt många barn på 40-talet men även på 60-talet och 90-talet. Det är nu, när den så ofta omtalade 40-talsgenerationen går i pension, som antal personer i arbetsför ålder minskar som mest. Sverige har tillsammans med Italien världens äldsta befolkning och andelen äldre ökar.

Historiskt har man talat om befolkningspyramider med en bas med många unga och en mindre andel äldre. Numera har pyramiden fått formen av en deformerad rektangel vilket framgår av nedanstående graf.

¹¹ Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida, 2004-05-07

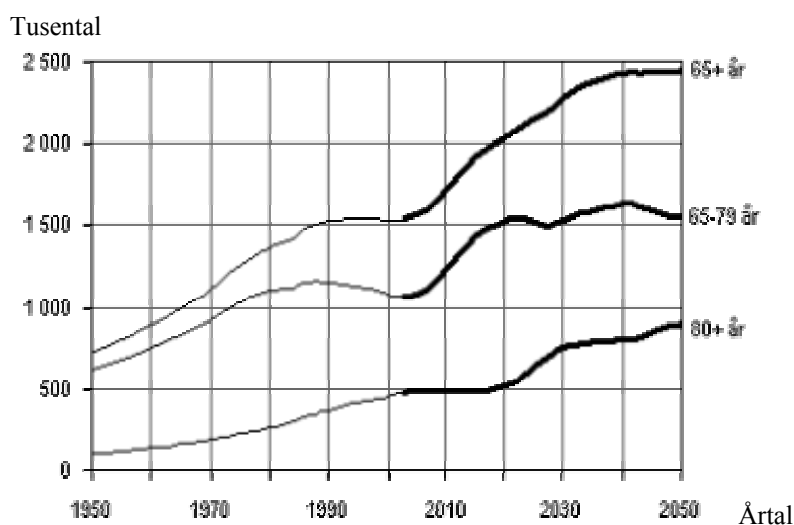
Figur 3.2: Sveriges befolkning 31 december 2003 efter ålder och kön¹²

3.2 Befolkningsframskrivning

Sveriges befolkning kommer att fortsätta att öka i framtiden och uppgår idag till cirka 9 miljoner invånare. Antalet barn och ungdomar under 20 år minskar under den närmaste tioårsperioden med 40 000 personer och de i arbetsför ålder förväntas öka med 160 000 personer. De som är 65 år och över kommer att öka med 300 000 personer fram till år 2013. De äldre ökar dubbelt så fort relativt till den arbetande befolkningen vilket troligtvis kommer att leda till problem framöver.

Figur 3.3: Antal personer 65 år och äldre åren 1950-2003 och prognos 2004-2050¹³

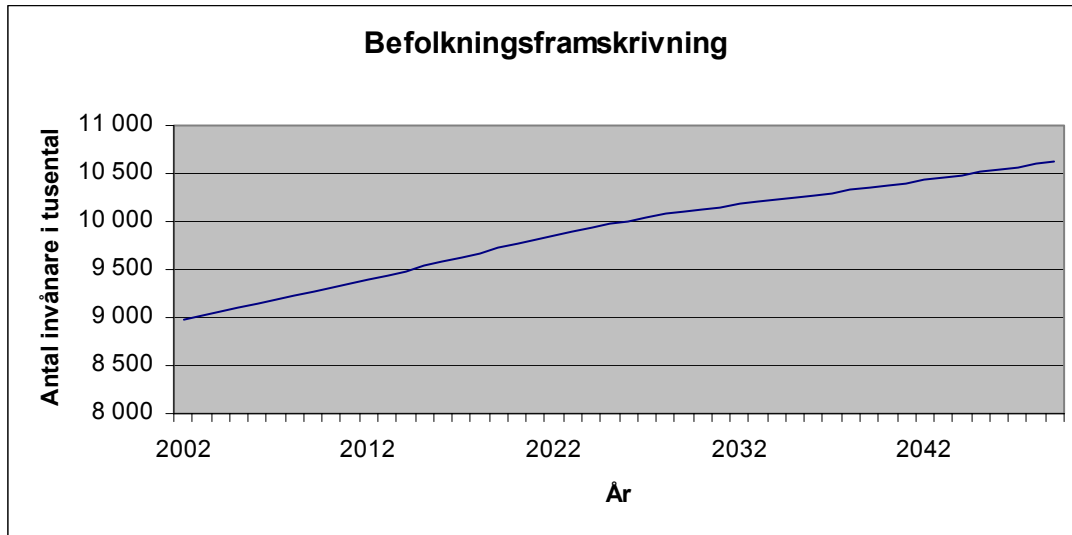

¹² SCB:s hemsida, 2004-04-26

¹³ SCB:s hemsida, 2004-05-03

Det är lättast att se hur befolkningen förväntas att utvecklas i framtiden med hjälp av en graf.

Figur 3.4: Prognos över befolkningens utveckling till år 2050

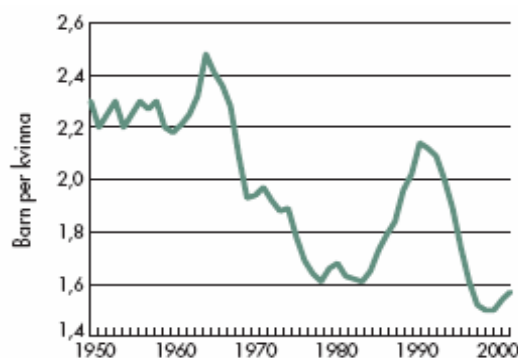

Då det endast finns prognos fram till år 2050 har vi i våra empiriska beräkningar teoretiskt sett förutsatt att befolkningen är konstant efter detta år.

3.2.1 Högre barnafödande, frälsare eller dräpare?

Under en längre tidsperiod har det varit en stadig minskning i antalet födda barn per kvinna då den försäkring barn tidigare utgjorde för en trygg ålderdom över tiden minskat i betydelse. Detta visas i diagrammet nedan med en grafisk illustration av antal barn per kvinna mellan åren 1950 och 2001.

Figur 3.5: Summerad fruktsamhet åren 1950- 2000¹⁴

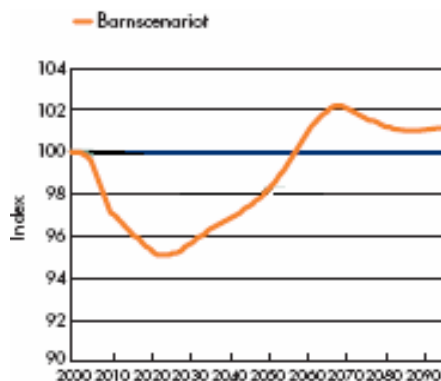

¹⁴ Svenska kommunförbundets hemsida, 2004-05-17

En stor familj är idag förenat med höga kostnader och detta är inte ett genomförbart alternativ för många i dagens samhälle. Vi har istället hamnat i en situation där staten står som garant för en trygg ålderdom. Genomsnittskvinnan i Sverige föder idag cirka 1,5 barn vilket är jämförbart med det europeiska genomsnittet¹⁵. Om sysselsättningen är bränslet i välfärdsmaskineriet, borde då inte ett högre barnafödande direkt leda till att det troliga problemet vi står inför minskar i omfattning?

Detta är en komplicerad fråga där svaret måste bli både ja och nej. Självfallet leder ett högre barnafödande till att befolkningen ökar i absoluta tal men samtidig ska välfärds-kakan delas av fler. Enligt våra antaganden tar det 20 år innan en nyfödd inträder på arbetsmarknaden och börjar generera förvärvsinkomst. Åren före detta inträde är förenat med höga kostnader för bland annat skola och omsorg. Om vi benämner födelsetalet på 1,5 barn per kvinna för *basscenariot* och rent hypotetiskt antar att vi idag och framöver föder 1,8 barn per kvinna med benämningen *barnscenariot*, hur kommer detta att påverka BNP per capita?

Figur 3.6: Kostnader vid ett ökande barnafödande¹⁶

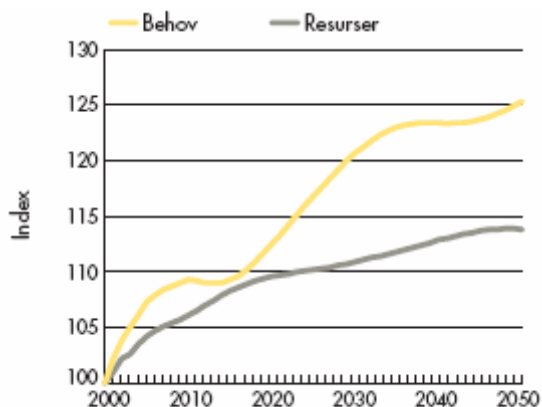

Den horisontella linjen representerar vårt basscenario och vi ser här att de kostnader som ett högre barnafödande är förenliga med bidrar till att det tar bortemot 60 år innan en positiv avkastning sker i form av högre BNP per capita. Fler födda barn bidrar följaktligen till att de befintliga resurserna dräneras ytterligare. I Sverige ligger denna kostnadspost på kommunerna och det är därför lämpligt att illustrera hur behov och resurser utvecklas i just denna del av statsbudgeten.

¹⁵ Långtidsutredningen 2002.

¹⁶ Svenska kommunförbundets hemsida, 2004-05-17

Figur 3.7: Kommunernas resurser och behov av ett högre barnafödande¹⁷

3.2.2 Sjukvården

Om några år då antalet pensionärer förväntas vara många fler än vad de är nu kommer fler att behöva vård. Därför behövs det ett större antal människor inom vård och omsorg som kan ta hand om vår växande pensionskull¹⁸ och redan nu är det brist på vårdpersonal. Trots en ökning i antalet studerande är detta inte tillräckligt med hänsyn till efterfrågan. Erfarenheterna av ungdomars utbildningsval idag¹⁹ pekar på att något måste göras för att få in fler på den marknaden.

3.2.3 Kvinnodominans

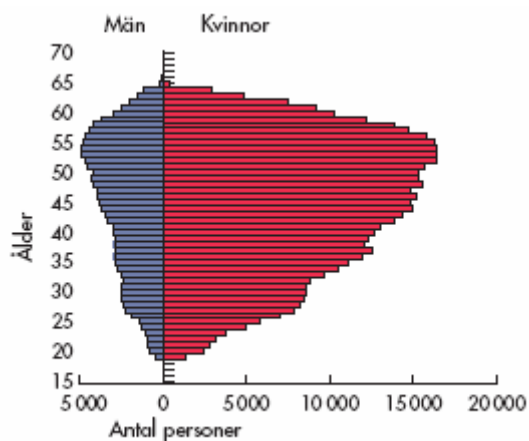
Då samhället moderniserades gick kvinnorna in på arbetsmarknaden men de sysslor som utfördes skilde sig, i många fall, inte så mycket åt från de som tidigare presterats i hemmet. Vi centraliserade omsorgen och i diagrammet nedan ser vi resultatet.

¹⁷ Svenska kommunförbundets hemsida, 2004-05-17

¹⁸ SCB:s hemsida, 2004-05-13

¹⁹ SCB:s hemsida, 2004-05-12

Figur 3.8 Sysselsättning inom vård och omsorg år 2001²⁰

Då gruppen fyrtiotalister skall pensionera sig kommer kommunerna, som är ansvariga för vård och omsorg, att behöva nyrekrytera cirka 570 000 personer²¹ inom ett decennium. Med nuvarande könsfördelning inom yrket kommer således att vara huvudsakligen kvinnor som behöver nyrekryteras.

²⁰ Svenska kommunförbundets hemsida, 2004-05-17

²¹ Långtidsutredningen 2002.

4 Statens finanser och de sociala skydden

En redogörelse för statens finanser och hur pensions- och socialförsäkringssystemen är uppbyggda i Sverige kommer att präglade detta kapitel.

4.1 Det sociala skyddet

Sveriges befolkning är bortskämda med att det finns sociala skyddsnät som i olika former hjälper till och mildrar utgifter när behov föreligger. Men det har inte alltid varit så.

4.1.1 Varför uppkom socialförsäkringen?

I takt med att industrin breddade ut sig lämnade människor jordbruket, som på ett sätt innebar en viss ekonomisk och social trygghet, för att gå in och börja arbeta i fabriker. De som arbetade fick lön och var man sjuk blev det inga pengar. För att uppnå ekonomisk trygghet vid sjukdom bildade arbetarna frivilliga sjukkasseföreningar.

Under 1930-talet var Sverige i en ekonomisk kris efter bland annat USA:s börskrasch år 1929²² med efterföljande depression och nedgång i internationell handel. Trettioalets kris medförde att det sociala skyddsnätet inte var det bästa. När folk blev sjuka och arbetslösa blev många fattiga och avståndet mellan att få lön och ta del av det sociala skyddet var för stort. Olika ”sociala” lagar bildades på 1900-talet och seklet blev ett trygghets sekel.

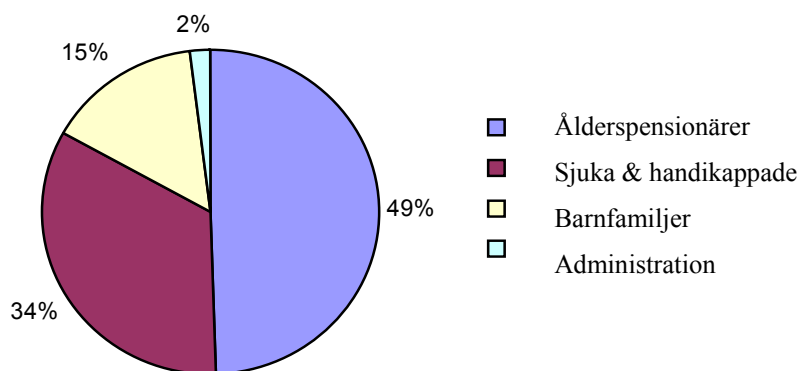
²² Den svarta torsdagen, som inföll den 24 oktober 1929, fick aktiepriserna i USA att dyka i botten. Schön, Lennart (2001) s. 437

4.1.2 Vad innebär socialförsäkringen?

Socialförsäkringen ska ge en ekonomisk trygghet vid ålderdom, sjukdom, handikapp eller till barnfamiljer. Försäkringen är individbaserad och ger ersättning för den inkomst man förlorar då man till exempel är sjuk och inte kan försörja sig på sitt eget arbete. Barnbidrag är ett exempel på *generella bidrag* och de betalas ut med samma belopp för alla. Bostadsbidrag är ett exempel på *inkomstprövade bidrag* och dessa prövas med den inkomst man har.

Försäkringen administreras av Riksförsäkringsverket (RFV) och försäkringskassorna²³ och enligt regeringen ska socialförsäkringen ge en trygghet genom hela livet. Den fördelar resurser och minskar klyftor mellan olika samhällsgrupper och för vissa grupper, i egenskap av pensionärer och långtidssjukskrivna, betyder socialförsäkringen mycket för ekonomin. Socialförsäkringen kostar samhället mellan 300 och 400 miljarder kronor per år²⁴ och omkring 50 procent går till pensionerna, cirka 34 procent är ersättning till sjuka och handikappade och ungefär 15 procent går till barnfamiljerna. Knappt 2 procent går till administration.

Figur 4.1: Socialförsäkringens uppdelning

²³ Regeringens hemsida, 2004-05-08

²⁴ Socialdepartementets faktablad nr 17, 2003

4.2 Den allmänna pensionen

Pension kan tas ut från 61 års ålder.

Den allmänna pensionen är beroende av inkomsten och den får man utbetald av Försäkringskassan och Premiepensionsmyndigheten. Det man tjänar på sitt arbete, och betalar skatt för, ger pension. Hur mycket man får i pension beror på hur länge man har arbetat, hur mycket man har tjänat och hur det går för ens premiepensionsfonder och Sveriges ekonomi.

Den allmänna pensionsavgiften betalas i samband med skatten på lönen. Arbetsgivaravgifter är en annan avgift som betalas till pensionssystemet. Enligt försäkringskassan²⁵ består det allmänna svenska pensionssystemet av två delar: inkomst- och premiepension.

Inkomstpensionen fungerar som ett ”pay-as-you-go”-system och det är inte finansierat av individuellt sparande utan bygger på att dagens arbetare direkt försörjer de samtida pensionärerna.

Premiepensionen har ett annat system än inkomstpensionen. De pengar man tjänar idag sparas i värdepappersfonder som man själv väljer. Pengarna kommer att användas när man själv går i pension.

Det allmänna pensionssystemet innefattar även för vissa en *garantipension* som är till för dem som har låg eller ingen inkomstpension. Tillsammans ersätter dessa tre pensioner det gamla systemets folkpension och ATP (allmän tilläggspension)²⁶. Enligt PPM (premiepensionsmyndigheten) går 16 procent av inkomsten till inkomstpensionen och 2,5 procent går till premiepensionen, alltså går 18,5 procent av lönen och andra skattepliktiga ersättningar till pensionen.

²⁵ Försäkringskassans hemsida, 2004-04-26

²⁶ ”ATP är en inkomstrelaterad och förmånsbestämd pension. De 15 bästa årens medelpoäng av förvärvsinkomsten avgör pensionens storlek”, Premiepensionsmyndighetens hemsida, 2004-04-27

4.2.2 Vilka omfattas av den allmänna pensionen?

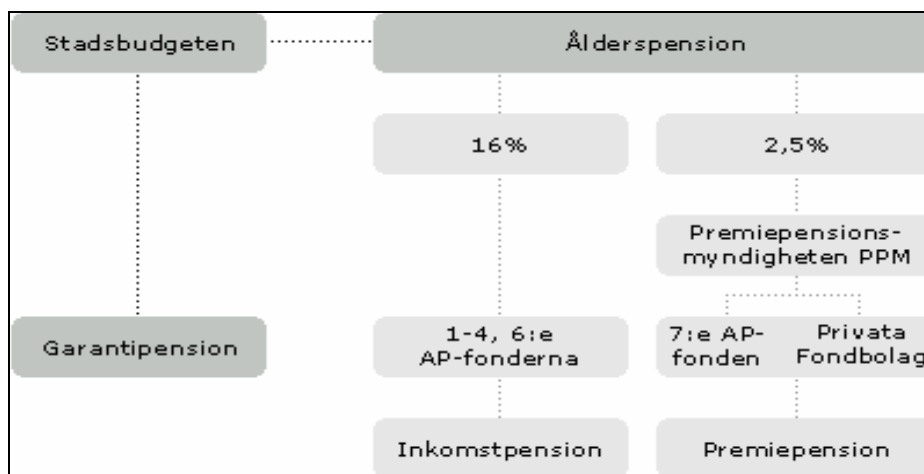
Vårt nuvarande pensionssystem trädde i kraft 1999 och den första utbetalningen skedde år 2001. Innan dess hade vi ATP-systemet.

- Är man född **1937 eller tidigare** omfattas man inte av den allmänna pensionen utan av det gamla ATP-systemet.
- Är man född **1938 till 1953** får man pension från både det nya och det gamla systemet.
- Är man född **1954 eller senare** får man bara pension från det nya systemet. Alla ATP-poäng som man har tjänat in hittills räknas om till pensionsrätter för inkomstpensionen. Inkomster som man har tjänat in från och med år 1995 ger också rätt till premiepension.²⁷

4.2.3 AP- fonden

AP-fonden bildades i samband med att ATP-systemet för allmän tilläggspension infördes 1960. ATP-systemet bygger på att svenska folkets pensionsutbetalningar finansieras genom obligatoriska arbetsgivar- och egenavgifter. AP-fonden bildades med uppdrag att investera kapital i räntebärande tillgångar och aktier och dess uppgift är att trygga svenska folkets pensioner.

Figur 4.2: Pensionernas fördelning²⁸

²⁷ Premiepensionsmyndighetens hemsida, 2004-04-28

²⁸ Första AP- fondens hemsida, 2004-04-27

4.3 Statens totala utgifter

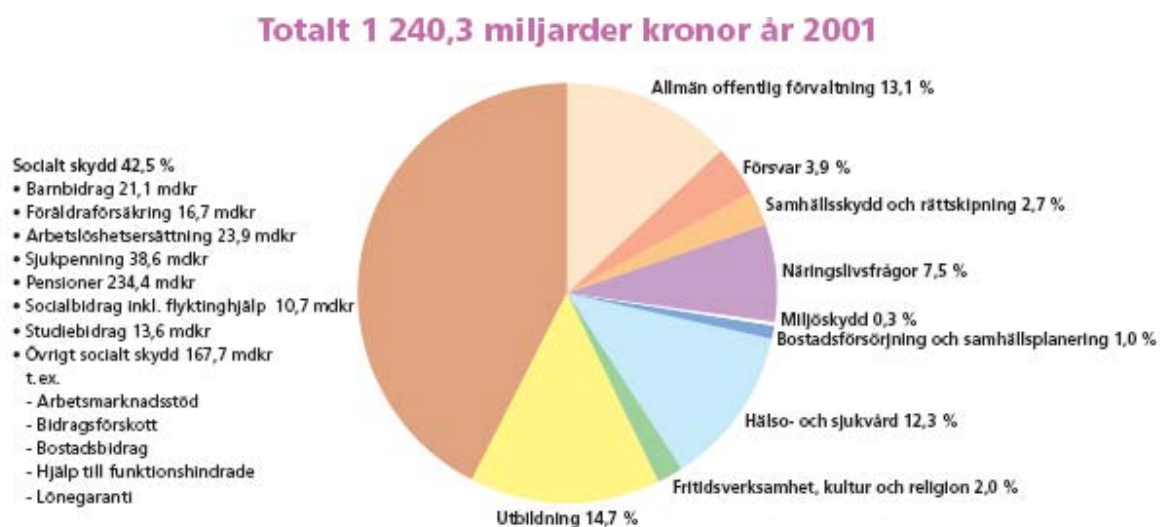
Staten garanterar en mängd olika tjänster som till exempel sjukvård. För att göra vår analys har vi så långt det går delat upp kostnaderna efter åldersgrupp. Vissa tjänster utnyttjas bara av en grupp medan somliga av alla men till olika grad. Nedan visas indelningen av de grupp-specifika utgifterna.

- **0-20 år:** sjukvård 15 procent, studiebidrag 80 procent, utbildning 80 procent, barnbidrag
- **21-63 år:** sjukvård 5 procent, studiebidrag 20 procent, utbildning 20 procent, föräldraförsäkring, socialbidrag, sjukpenning, arbetslöshetsersättning
- **64 +** : sjukvård 80 procent, pensioner

De andra kostnaderna, som bland annat försvar och miljöskydd, fördelade vi så att de tre grupperna tilldelades sin andel per person då ingen grupp utnyttjar dessa mer än någon annan. Vi har antagit, när det gäller sjukvårdskostnaderna, att pensionärer är den grupp som kostar allra mest för samhället. Det är de som behöver mest vård och mediciner. Studiebidraget och utbildningskostnaderna gäller både ungdomarna i grundskolan och de lite äldre på högskolor och universitet. Nästan alla Sveriges ungdomar går i skolan medan det är betydligt färre som fortsätter med högre studier och därför är det fördelat som 80/20.

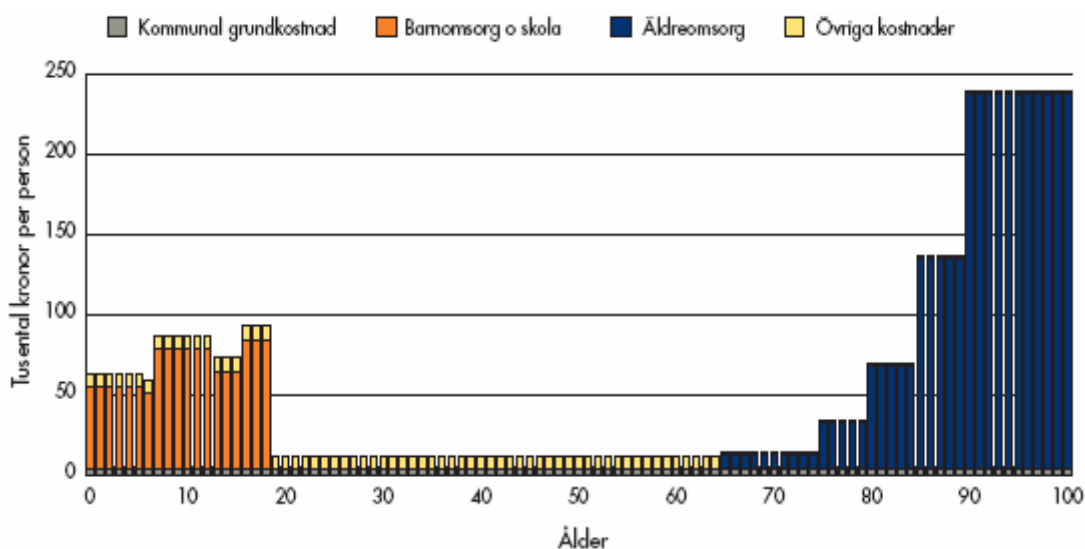
För den intresserade läsaren finns de totala utgifterna i appendix och de gruppindelade utgifterna kommer att presenteras i nästa avsnitt. Utgiftsåret 2001 används som bas för våra beräkningar och vi antar att strukturen var densamma år 2003. Nedan följer utgiftsposterna grafisk i procentuella termer.

Figur 4.3: Skattepengarnas fördelning²⁹

För att illustrera hur andelen äldre kommer att påverka statsbudgeten redovisas i nästa diagram kommunernas kostnader för våra tre åldersgrupper. Observera att dessa kostnader är exklusive de allmänna pensionerna.

Figur 4.4: Kommunernas utgifter fördelade på tre åldersgrupper³⁰

²⁹ Dags att deklarerar 2003, s. 31

³⁰ Svenska kommunförbundets hemsida, 2004-05-17

Av diagrammet framgår att merparten av kommunernas kostnader har en stark demografisk anknytning samt att inom andelen 64 år och över ökar kostnaderna exponentiellt med åldern. Ökad BNP per capita och medellivslängd har historiskt sett en stark korrelation. Detta kommer i framtiden att betyda ytterligare kostnader för äldreomsorg då teknologiska framsteg dels möjliggör en längre medellivslängd, dels genomförande av troligen mer kostnadskrävande behandlingar.

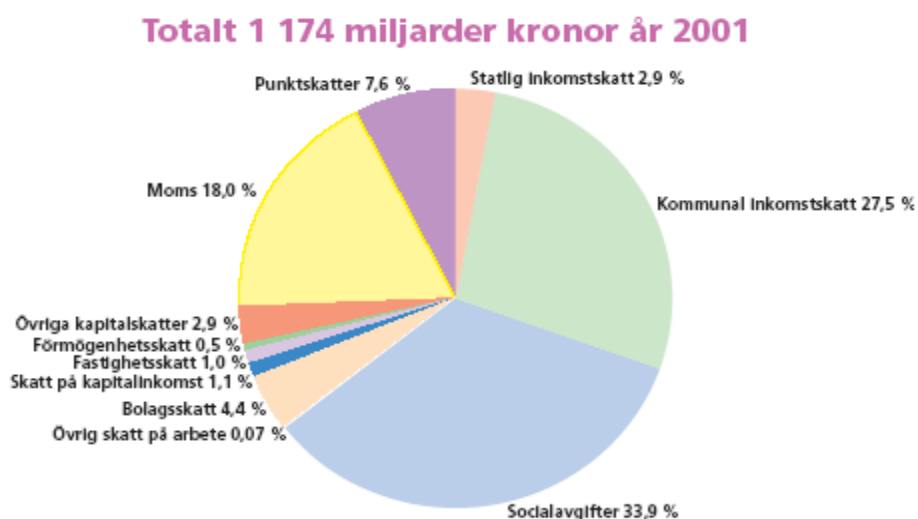
Av ovanstående graf framgår även att genomsnittskostnaden för vård av personer över 90 år är cirka 20 gånger högre än i gruppen 20-64 år³¹. Enligt SCB:s befolkningsprognos för tiden 2003 - 2050 kommer denna högkostnadsgrupp att öka med 231 procent. Konsekvensen av denna ökning är självfallet ett ytterligare ianspråktagande av tillgängliga resurser.

4.4 Statens inkomster

Vi bidrar alla till statskassan genom vår löpande konsumtion av dagligvaror såsom livsmedel och denna typ av produkter är momsbelagda. Men en betydligt större del av statens inkomster härrör från de företag som säljer dessa varor vilket genererar socialavgifter samt betalar ut löner till sina anställda där inkomstskatt betalas av individen. I cirkeldiagrammet nedan delas skatterna upp grafisk i procent.

³¹ Långtidsutredningen 2002.

Figur 4.5: Cirkeldiagram över skatternas fördelning³²

Som visas i diagrammet genereras merparten av statens inkomster av den delen av befolkningen som befinner sig i arbetsför ålder. Detta har lett oss till en generalisering att alla inkomster genereras av åldersgruppen 21-63 år. Barn och ungdomar har oftast större delen av sina utgifter finansierade av föräldrar. Pensionärer bidrar emellertid med inbetalningar av till exempel moms men vi har valt att bortse från att vissa inkomster härstammar från denna åldersgrupp. Enligt långtidsutredningen bidrar pensionärerna med cirka 5 miljarder kronor årligen.

4.5 Baumols syndrom?

Är det som sker i Sverige och överlag i den industrialiserade delen av världen en följd av övergången till ett tjänstedominerat samhälle?

Ekonomerna Willian Baumol (1967) har formulerat en teori som enligt vår uppfattning kan vara av värde att beakta i relation till uppsatsen. Baumol skiljer på möjligheterna till produktivitetsökningar mellan industrisektorn och tjänstesektorn. Medan det industriella

³² Dags att deklarerat 2003, s. 31

arbetet kan standardiseras, mekaniseras och automatiseras vid masstillverkning av produkter är arbetet inom tjänstesektorn i större utsträckning kopplat till individens egen handlingskraft. Detta leder till att produktivitetsökningar inom tjänstesektorn är mycket begränsade. En större volym inom tjänstesektorn kräver därför mer resurser kontra industrisektorn där en större volym kan ha sin grund i tekniska förbättringar och relaterade produktivitetshöjningar med positiva skalavkastningar.

Teorin har även en annan aspekt som avser en varas priselasticitet. Hälso- och sjukvård är ett typexempel på en vara som är mycket eller i vissa fall omöjlig att substituera mot en annan vara. Följaktligen har denna typ av varor en mycket låg priselasticitet och är inte känslig för prisförändringar. Nämnade teoretiska aspekter kan förklara varför en kontinuerligt större andel av samhällets resurser måste överföras till en alltmer kostsam tjänstesektor.

Vi kan nu formulera Baumols sjuka:

I det moderna samhället kommer alltmer arbete att samlas i de områden av ekonomin som kombinerar en teknisk stagnation med en efterfrågan som är oelastisk i förhållande till priset³³. Samhället rör sig således enligt denna teori ständigt mot en långsiktig stagnation. Men den låga priskänsligheten i efterfrågan av just dessa tjänster är inte detsamma som en låg känslighet för skattetryck. Den svagare tillväxten kombineras således med ständigt försvagade statsfinanser som leder till allt intensivare försök till att skära ner på kostnaderna vilket direkt får genomslag i en sämre kvalitet på tjänsten i fråga.

Paradox: I takt med att samhället växer och blir rikare ökar behovet av tjänster. Samtidigt upplever tjänstesektorn överlag en ständig försvagning av sin ekonomi³⁴.

Detta resonemang stämmer enligt vår uppfattning mycket väl in på utvecklingen av Sveriges statsfinanser fram till idag och vad vi förväntar oss kommer att ske i framtiden. Om vi även beaktar den pågående demografiska transitionen blir sambanden ännu tydligare. Hur ofta läser vi inte i dagstidningarna om att vårdpersonalen är överansträngd och utsliten, med ständigt mindre resurser tillhands, för att möta den efterfrågan de skall svara emot?

³³ Schön, Lennart (2001) s. 458.

³⁴ Schön, Lennart (2001) s. 459.

5 Metod

Det är nu dags att beräkna den sannolika finansiella obalansen (FO). Vidare kommer de avgränsningar som görs i uppsatsen att presenteras i samband med introduktionen av formlernas beståndsdelar.

5.1 Finansiell Obalans

I statsbudgeten finns redovisat ett utbud av varor och tjänster som vi benämner kassaflöden. Två av dessa kassaflöden är pensioner och hälso- och sjukvård. Dessa poster motsvarade i 2003 års budget 31 procent av de totala utgifterna³⁵. Övriga kassaflöden är bland annat utbildning, barnbidrag sjukpenning, socialbidrag, studiebidrag samt arbetslöshetsersättning och den här typen av kostnader är av demografisk karaktär. Andra budgetposter som är av mer allmännyttig karaktär och därmed svåra att utesluta en viss grupp från är offentlig förvaltning, försvar, samhällsplanering och näringslivsfrågor.

I vilken utsträckning staten kan fortsätta att garantera den här typen av kassaflöden beror uteslutande på mängden tillgängliga resurser. Alla statliga utgifter och räntebetalningar på statsskulden måste finansieras genom framtida skatteinkomster. På kort sikt kan vissa utbetalningar finansieras genom en ökad belåning. Statsskulden kan dock inte fortsätta att växa i all oändlighet då detta stänger ute övriga verksamheter från att låna till investeringar samt att en högre skuldsättning på sikt leder till högre belåningsränta.

³⁵ Pensioner 234 miljarder + Hälso- sjukvård 152 miljarder dividerat med totala utgifter på 1242 miljarder.

För att statens ekonomi skall vara balanserad över tiden krävs det att framtida utbetalningar är lika med det samlade värdet av alla framtida inbetalningar plus värdet av totala tillgångar³⁶, beräknat i nuvärdesform. Denna typ av beräkningsform gör resultaten mycket lätta att tolka. Vi beräknar helt enkelt vad det skulle kosta oss i dagens penningvärde att få en balanserad budget idag och i framtiden.

5.2 Realräntan

Realräntan är den ränta som erhålls när inflationen är borträknad.

För att en diskontering skall vara möjlig behövs ett trovärdigt mått på realräntan och denna får vi genom Fishersambandet: $r = n - \pi$

I formeln ovan representerar r den reala räntan som fås då vi subtraherar inflationstakten, π , från den nominella räntan, n .

Den nominella räntan är ett genomsnitt av den effektiva årsräntan på statsobligationer med två års återstående löptid. Varför vi valde en obligation med två års löptid och inte en längre beror på att den överensstämde nästan exakt med den räntan de använde i den amerikanska utredningen.³⁷ Inflationstakten är även det ett genomsnitt representerat av prisutvecklingen enligt konsumentprisindex. Beräkningarna är gjorda för perioden 1995-2003 då denna period mötte våra kriterier på tillgänglig data.

5.3 Nuvärde

Våra beräkningar bygger på nuvärdesprincipen. Med detta menas att alla framtida kassaflöden reduceras i värde med dels inflationen, dels statens långsiktiga belåningsränta

³⁶ Totala tillgångar= Pensionsfonder - Statsskuld

³⁷ Den amerikanska räntan är 3.71 och den svenska räntan är 3.7.

(inflationjusterad). Detta kallas diskonteringsfaktor och formeln ser ut enligt följande:

$$R = \frac{1}{(1+r)^t}$$

där t är tiden och r realräntan.

Exempel:

Efter korrigering för inflation motsvarar 100 kr i 2005 års budget 97 kr i 2004 års budget om vi antar att realräntan är 3 procent. Genom att beräkna den finansiella obalansen erhålles en möjlighet att idag bedöma hur mycket medel som erfordras för att finanspolitiken skall vara solvent över tiden, allt annat lika.

Det är även av intresse att peka på diskonteringsfaktorns betydelse i nuvärdesberäkningen. Då våra beräkningar sträcker sig över en mycket lång tidsserie har effekten av ”ränta på ränta” en stor genomslagskraft. Om vi jämför två tidsserier, som båda initialt är stabila över tiden enligt nuvärdesprincipen med en given diskonteringsfaktor, är kassaflöden långt in i framtiden mindre värda relativt till de som sker inom en närmre tidsrymd. Således kommer den tidsserie med växande obalanser över tiden att uppvisa en långt större känslighet till diskonteringsfaktorn. Detta leder oss till att konstatera att dagens kortsiktiga mått på finansiell stabilitet ger en skev bild av vad som kommer att belasta statsbudgeten långt in i framtiden.

5.4 Real BNP- tillväxt

För att göra en tillförlitlig analys av kostnadstillväxten behövs ett mått på den reala BNP-tillväxten. Real BNP är helt enkelt nominell BNP korrigerat för inflation, eller uttryckt på ett annat sätt, BNP³⁸ mätt i fasta priser. Real BNP kan ses som den allmänna inkomstutvecklingen i landet och det är just denna som är av betydelse i våra beräkningar då kostnaderna för behandling av gamla och sjuka är kopplad till den allmänna inkomstutvecklingen. Det här är ett samband som uppmärksammas av bland annat ekonomen William Baumol³⁹. Hälso- och sjukvårdskostnader är i Sverige en kommunal angelägenhet

³⁸ BNP (bruttonationalprodukt) är ett mått på hur mycket varor och tjänster som produceras i ett land under ett år. Förändringen av BNP från ett år till ett annat mäts i procent och används som ett mått på ett lands ekonomiska tillväxt. Regeringens hemsida, 2004-05-04

³⁹ Läs om Baumol i avsnitt 4.5

och år 2001 var denna kostnad 12,3 procent av de totala utgifterna eller sammanlagt 152,6 miljarder kronor⁴⁰. För kommunernas del är det framförallt sysselsättningen som har betydelse för de framtida möjligheterna att kunna erbjuda en fullgod service. Högre produktivitet eller en tillväxt i BNP per capita ökar visserligen skatteintäkterna men samtidigt ökar lönekostnaderna för den egna personalen. Detta kan ses som att varuproduktionssektorns ökade produktivitet även får genomslag i servicesektorn men här, inte i form av bättre utnyttjande av befintliga resurser, utan i större utsträckning i ökade kostnader. Detta då lönerna överlag förväntas utvecklas på samma sätt som arbetsmarknaden i stort.

5.5 Olika scenarier i modellen

Vi gör i våra beräkningar en mekanisk framskrivning av dagens finansiella politik med hjälp av en befolkningsprognos, allt annat lika. Den finansiella obalansen är mycket känslig till vilka antaganden vi gör angående tillväxttakten i sjukvårdskostnader samt BNP. På grund av detta har vi konstruerat fyra scenarier.

5.5.1 Basscenario

Det här kan ses som den stomme vi kommer att bygga vidare på. Här antar vi att befolkningen utvecklas i enlighet med SCB:s befolkningsprognos fram till år 2050. För tiden därefter är befolkningsandelarna proportionerliga över tiden. Tidshorizonten är just tekniskt sett oändlig, men för att budgetunderskottet skall stabiliseras och närma sig noll räcker det med att nuvärdesberäkningarna sträcker sig fram till år 2250.

5.5.2 Basscenario med sjukvård

Här utgår vi från basscenariot men nu antar vi att sjukvårdskostnaderna ökar med en takt som överstiger BNP-tillväxten med 1 procent. Grunden till detta antagande är att då utvecklingen av teknologin inom sjukvården ständigt går framåt efterfrågas en högre standard inom hälso-

⁴⁰ Dags att deklarerat 2003.

och sjukvård. Detta leder i sin tur till en relativ kostnadsökning mot inkomsten som i scenariot antas vara oförändrad. Den årliga ökningen med 1 procent är förenlig mot vad som antagits i den amerikanska undersökningen av Smetters och Jagadees. I deras undersökning framgår det även att fram till idag har hälso- och sjukvårdskostnaderna ökat med i genomsnitt 2,3 procent per år och en 1 procentig ökning i Sverige kan således vara en underskattning.

5.5.3 Basscenario med BNP- tillväxt

Än en gång bygger vi vidare på den stomme som skapats i basscenarioet men antar här att BNP ökar för varje givet år med 1,6 procent. Denna tillväxttakt är förenlig med den historiska tillväxten av BNP⁴¹. Då budgeten inte är balanserad i nuvärdesberäknade termer vid starten av vår extrapolering kommer utgifts- och inkomstsidan att växa olika fort.

5.5.4 Basscenario med BNP- tillväxt och ökande sjukvårdskostnader

Det här kan ses som vårt totalscenario där vi sätter samman alla tillväxtfaktorer på den gemensamma stommen. Således beräknar vi den finansiella obalansen med både tillväxt i BNP och med ökande kostnader för hälso- och sjukvård. Då detta scenario har en relativt hög årlig tillväxttakt måste vi utvidga tidshorisonten för att de diskonterade budgetunderskotten skall stabiliseras och närma sig noll. Vi har därför dubblerat vår initiala tidsrymd fram till år 2497.

⁴¹ SCB:s hemsida, april- maj 2004

5.6 Modellen

Vi har valt att inte översätta eller modifiera de amerikanska formlerna. De härstammar från den amerikanska utredningen *Fiscal and Generational Imbalances- New Budget Measures for New Budget Priorities* av Jagadeesh Gokhale och Kent Smetters. Vi börjar med en kort förklaring.

$$FI_t = PVE_t - PVR_t - A_t$$

FI_t = Den finansiella obalansen (FO)⁴², år t.

PVE_t = Nuvärdet av framtida utbetalningar, år t.

PVR_t = Nuvärdet av framtida skatteinkomster, år t.

A_t = Det totala värdet på de tillgångar som finns till hands, år t.

5.6.1 Befolkningsindelning

- 0 – 20 år, x_1
- 21 – 63 år, x_2
- 64 +, x_3

5.6.2 Totala utgifter

De olika utgifterna är indelat i alfabetisk ordning:

- $a_i, b_i, c_i \dots k_i$
- $i = 1 + 2 + 3$

⁴² I uppsatsen är fiscal imbalance (FI) översatt till finansiell obalans (FO) för lättare förståelse.

Utgiftssidan	Referensår: 2001	Grupper		
		0-20, x_1	21-63, x_2	64+, x_3
a_1, a_2, a_3	Övrigt:	42 468,67	42 468,67	42 468,67
b_1, b_2, b_3	Övrigt socialt skydd:	18 826,74	18 826,74	18 826,74
	Summa: $\sum a_i + b_i$	61 295,41	61 295,41	61 295,41
c_1, c_2, c_3	Barnbidrag:	9 418,76	0	0
d_1, d_2, d_3	Föräldraförsäkring:	0	3 306,42	0
e_1, e_2, e_3	Arbetslöshetsersättning:	0	4 731,95	0
f_1, f_2, f_3	Sjukpenning:	0	7 642,39	0
g_1, g_2, g_3	Pensioner:	0	0	144 998,80
h_1, h_2, h_3	Socialbidrag:	0	2 118,48	0
i_1, i_2, i_3	Studiebidrag:	4 856,69	538,53	
j_1, j_2, j_3	Hälsa- och sjukvård:	10 217,80	1 510,66	75 518,15
k_1, k_2, k_3	Utbildning:	65 101,10	7 218,70	0

Tabell 5.1: Tabell över utgifternas kostnadsfördelning på respektive åldersgrupp

I tabellen ovan är utgifterna uppdelade på de olika åldersgrupperna för att lätt kunna urskilja hur mycket av dem som går till respektive åldersgrupp. Barnbidraget fördelas till exempel endast på den yngsta åldersgruppen medan pensionerna endast tillfaller den äldsta.

För att få de totala utgifterna tar vi summan av de grupp-specifika utgifterna multiplicerat med antalet personer i tillhörande grupp. Detta enligt formeln:

$$\bullet \sum_{i=1}^3 (a_i + b_i + c_i + d_i + e_i + f_i + g_i + h_i + i_i + j_i + k_i) x_i$$

5.6.3 Totala inkomster

Med våra antaganden om att alla inkomster genereras av åldersgruppen 21-63 är det mycket enkelt att beräkna de totala inkomsterna enligt formeln:

$$\bullet \sum_{i=1}^3 t_i * x_i$$

$t = \text{taxes} = \text{skatter}$

Vår förenkling går dock ett steg längre. Vi har inhämtat uppgifter från riksskatteverket för totala skatteinkomster och avgifter år 2001. Dessa har vi sedan delat upp per person i gruppen 21-63 år.

5.6.4 Tillgångar och skulder

Vi har i Sverige i viss mån sparat inför den framtida demografiska övergången. Detta har resulterat i att det finns en positiv balans i pensionsfonderna⁴³ på 635,9 miljarder kr år 2003. Men samtidigt har staten under flera år lånat för att finansiera diverse andra utbetalningar. I budgeten år 2003 redovisas en statsskuld på totalt 1 186 miljarder kr. När vi beräknar det sammanlagda värdet (A) av dessa tillgångar och skulder får vi ett negativt tal på minus 550,1 miljarder kr.

- $A = \text{Pensionstillgångar} - \text{Statsskuld}$

5.6.5 Budgetunderskott

Vi har nu allt vi behöver för att för varje givet år beräkna ett specifikt underskott. Detta får vi genom att ta utgifter minus inkomster för varje år. Vår befolkningsprognos sträcker sig fram till år 2050 och efter detta år antar vi att befolkningsstrukturen är konstant. Allt annat lika skulle detta få som följd att underskottet för efterföljande år blir proportionerligt till det som rådde år 2050, detta är vad som sker i vårt basscenario. Men då vi adderar tillväxt i sjukvårdskostnader samt BNP per capita växer utgifts- samt inkomstsidan olika mycket relativt till varandra och underskotten förväntas växa över tiden.

5.6.6 Den finansiella obalansens slutliga formel

Slutligen ska vi sätta samman alla delar i en och samma modell för att beräkna den sannolika finansiella obalansen. Med diskonteringsfaktorn till hjälp fås nu ett ackumulerat nuvärde för de framtida budgetunderskotten i dagens penningvärde enligt:

⁴³ Långtidsutredningen 2002

$$\bullet FO_{2003} = \sum_{t=2003}^{\infty} Budgetunderskott_t * R^{(t-2003)} - (-A)$$

5.6.7 Kritik till modellen

Vi har antagit att befolkningen kommer att utvecklas i enlighet med SCB:s befolkningsprognos fram till år 2050 för att sedan vara konstant. Detta är förstås en något ostabil grund att basera en studie på men prognosen är det mest tillförlitliga datamaterial som hittats. För övrigt har inte hänsyn tagits till att det kan finnas en skillnad på kostnader mellan kvinnor och män. Kvinnor lever i genomsnitt längre än män vilket medför högre kostnader men samtidigt är det i en större utsträckning kvinnorna som axlar ansvaret och tar hand om en sjuk make på äldre dagar.

I totalscenariot med tillväxt i både BNP per capita och sjukvårdskostnader är antagandena baserade på historisk fakta. Det finns emellertid inget som säger att historien kan vara en bra guide till vad som komma skall i framtiden. Då antalet yrkesverksamma i åldersgruppen 20-63 krymper i relation till 64 + kohorten finns det anledning att misstänka att detta kommer att vara ett tillväxthämmande inslag i BNP per capita. Det finns således en möjlighet till att vår antagna tillväxttakt på 1,6 procent är för högt räknat vilket skulle resultera i en eventuell mindre finansiell obalans då utgifterna ökar i större grad än inkomsterna vid denna tillväxt.

Avseende de ökande sjukvårdskostnaderna finns det i sin tur inget som säger att en 1 procentig ökning är just det som kommer att ske. Faktiskt sett har tillväxttakten varit 2,3 procent och det finns således orsak att misstänka en högre tillväxt i dessa kostnader. För statens del ökar kostnaderna med mer än inkomsterna för just hälso- och sjukvård. Företagen i ekonomin som bidrar till denna utveckling gynnas av tillväxten och anammandet av ny teknologi. För statens del betyder det dock att mer pengar satsas på, till största delen, icke-inkomstgenererade individer såsom pensionärer. Det är en trolig anledning till att statens utgifter ökar med mer än dess inkomster. Grunden kan vara att sjukvården just är en statlig tjänst och inte en privat. Om privata företag hade hand om denna sektor hade säkerligen kostnaderna direkt överförts till konsumenten av den nya teknologin. Det skulle troligen leda till någon form av substitution där det hade blivit mindre konsumtion av en vara givet att

individen har samma inkomst. Vad som då skulle hända med ekonomin i stort är en omfördelning av tillgängligt kapital och hur staten skulle påverkas av detta är ovisst. Om alla företag var beskattade i enighet med varandra, allt annat lika, skulle staten inte ha ökande kostnader med en ökande BNP. Det är statens inblandning i frågan som, enligt oss, lägger grunden för argumentet om ökande kostnader med ökad BNP.

Vi har valt att göra ovannämnda antaganden då vi strävar efter att vår modell så bra som möjligt skall uppfylla intersubjektivitetskravet, vilket innebär att om en annan forskare upprepar undersökningen kommer samma resultat att uppvisas. Vårt tillvägagångssätt applicerat på ett annat lands statsfinanser borde följaktligen ge en bra bild av den troligtvis rådande finansiella obalansen. Smetters och Gokhales modell är mer extensiv än vår då den bygger även på långt mer komplex struktur. Vår modell kan ses som en förhållandevis enkel approximation av deras.

6 Empiriska resultat och slutsatser

Här kommer att redovisas resultat som den empiriska undersökningen har gett oss. Slutsatser kommer att dras och korta diskussioner föras om de implikationer resultaten skulle kunna ha på samhället som helhet.

6.1 Resultat och analys

Enligt vår metod har den finansiella obalansen beräknats för Sverige år 2003 för fyra scenarion med givna avgränsningar och antaganden. Resultatet redovisas i denna tabell.

År 2003	Basscenario (B)	B + sjukvård
Finansiell obalans, miljarder kr	5 550	7 800
FO per capita, kr	621 774	873 792
FO dividerat med BNP	227%	320%

År 2003	B + BNP ökning	B + BNP ökning samt sjukvårdsökning
Finansiell obalans, miljarder kr	14 343	24 944
FO per capita, kr	1 606 835	2 794 442
FO dividerat med BNP	588%	1 022%

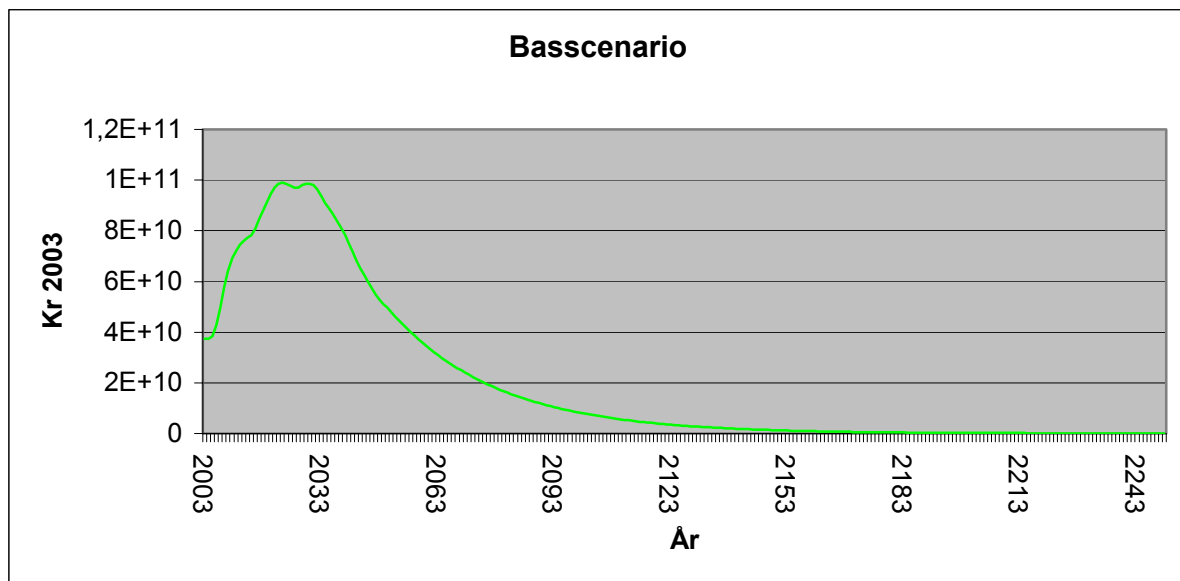
Tabell 6.1: De fyra scenariernas finansiella obalans

Vid önskemål kan självfallet de fullständiga uträkningarna tillhandahållas men av praktiska skäl redovisas endast resultaten.

6.1.1 Basscenario

Utan någon tillväxt i varken BNP eller hälso- och sjukvårdskostnader har Sverige år 2003 en finansiell obalans på 5 550 miljarder kr. Det resulterar i en obalans per capita på 621 774 kr. Satt i relation till BNP 2003 blir resultatet 227 procent.

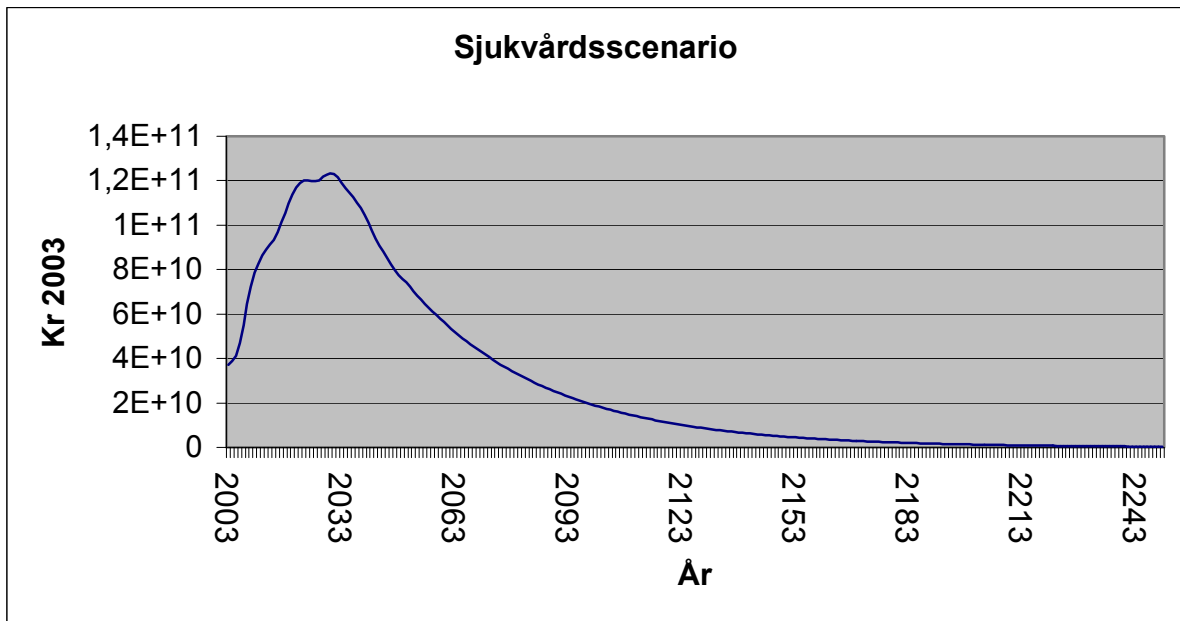
Figur 6.1: Diskonterade budgetunderskott i basscenario

6.1.2 Basscenario med sjukvård

Med en årlig ökning av sjukvårdskostnaderna med en procent har vi år 2003 en obalans i de diskonterade underskotten på 7 800 miljarder kr, 873 792 kr per person eller 320 procent av BNP.

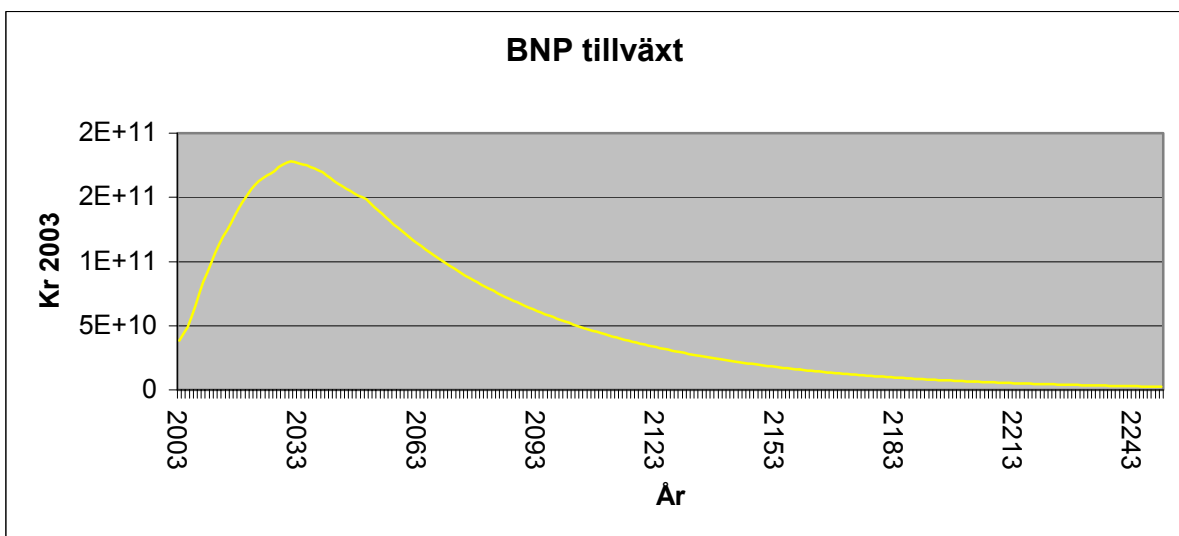
Figur 6.2: Diskonterade budgetunderskott i basscenariot med sjukvård

6.1.3 Basscenario med BNP- tillväxt

Då BNP ökar med 1,6 procent per år resulterar det i en större ökning i utgifterna än i inkomsterna över tiden. Detta gör att den finansiella obalansen växer till 14 343 miljarder kr eller 1 606 835 kr per capita. I förhållande till BNP blir resultatet 588 procent.

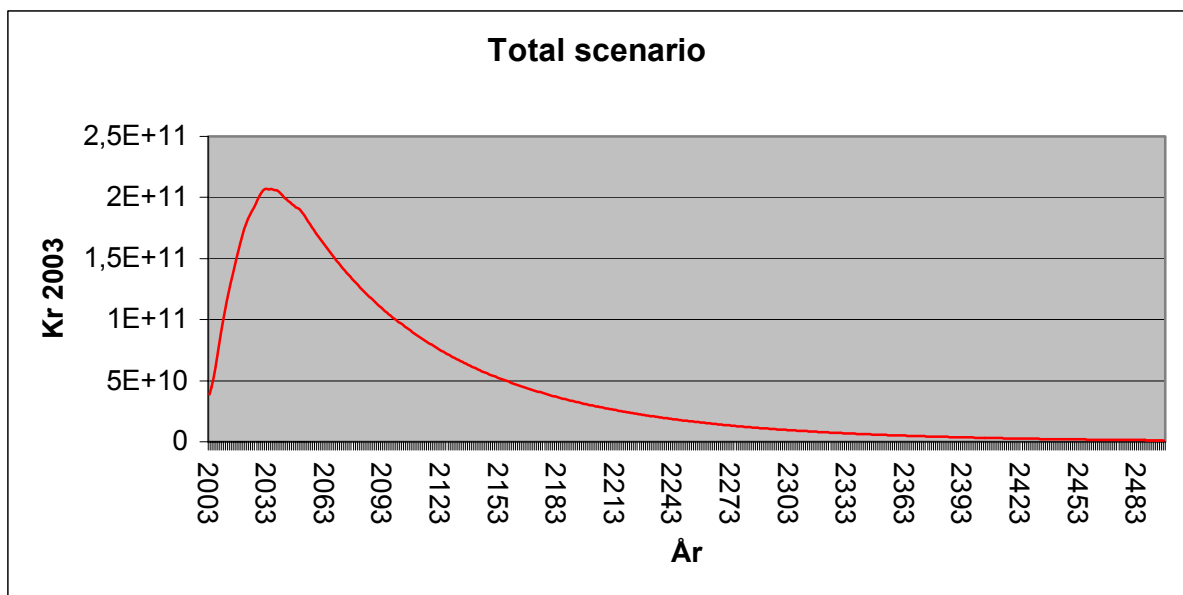
Figur 6.3: Diskonterade budgetunderskott i basscenariot med BNP- tillväxt

6.1.4 Totalscenario med både sjukvård och BNP- tillväxt

Här förenar vi BNP- tillväxt med ökande kostnader för hälso- och sjukvård vilket ger oss en mörk inblick i framtiden. Med dessa antaganden kalkylerar vi fram en finansiell obalans för Sverige år 2003 på 24 944 miljarder kr och slår vi ut denna summa på befolkningen blir det 2 794 442 kr per person. I vårt totalscenario är FO i relation till BNP som störst, 1 022 procent.

Figur 6.4: Diskonterade budgetunderskott i basscenariot med sjukvård och BNP- tillväxt

Skälet till att tidshorizonten i det här sista scenariot ej överensstämmer med de övriga, där kostnaden är noll år 2243, är att motsvarande kostnad uppnås först år 2483.

6.2 Analys av totalscenariot

Enligt vår uppfattning är det beräkningen av FO i totalscenariot som har den starkaste verklighetsanknytningen då våra tillväxtssiffror är reella. Vi har därför valt att fokusera vår analys på just detta utfall.

År 2003 är den finansiella obalansen 24 944 miljarder kr och det är långt mycket mer än den officiella statsskulden på 1186 miljarder kr. Med en introduktion av denna rapporteringsmetod i den svenska budgeten skulle det förmodligen inte dröja alltför länge innan vi, som förväntas betala för kalaset, börjar ställa krav på en omstrukturering av den finansiella politiken. Relationen mellan FO och BNP⁴⁴ är 1 022 procent vilket innebär att det behövs mer än tio års BNP för att balansera de svenska statsfinanserna idag och för all framtid. Denna obalans växer med realräntan vilket innebär att problemet ej får skjutas på framtiden. Om vi till exempel väntar i tio år innan den första avbetalningen görs och statsfinanserna utvecklas i enighet med våra antaganden kommer FO att ha vuxit till cirka 35 900 miljarder⁴⁵ kr, en ökning med ytterligare 10 900 miljarder kr eller 44 procent.

Vid årsskiftet 2003 var den totala befolkningen 8 926 244 personer i Sverige. Med en FO på 24 944 miljarder kr betyder det att varje person i landet hade en allmän skuld till staten på ungefär 2,8 miljoner kr. Med ett annat synsätt kan sägas att en person som föddes år 2003 kom till världen med en skuld på 2,8 miljoner kr. Om inget oförutsett sker torde skattehöjningar och/eller nedskärningar i välfärden vara oundvikliga.

Alternativa scenarier till de fyra som presenterats är givetvis många och vi har valt att titta på de som känns reella. Om andelen utgifter skulle sjunka istället för att öka kommer troligtvis den finansiella obalansen att minska något. Dock ser vi enligt våra källor endast en kostnadsökning. Basscenariot säger sitt då vi inte faktorerar in någon tillväxt utan det är endast de demografiska aspekterna som visar dess facit.

6.3 Sverige vs USA

Som tidigare nämnts baseras vår undersökning på en amerikansk motsvarighet, som bygger på antaganden som i många fall liknar vårt totalscenario. Trots att vi har valt att förenkla vår undersökning i viss mån är det dock värt att jämföra resultaten.

Den amerikanska studien bygger på antaganden om:

⁴⁴ BNP 2003= 2440 miljarder kronor.

⁴⁵ $24944 \cdot (1,0371)^{10}$

- Realränta: 3,7 procent
- BNP- tillväxt: 1,7 procent
- Sjukvårdskostnadsökning: 1 procent över BNP

Den svenska studien bygger på antaganden om:

- Realränta: 3,71 procent
- BNP- tillväxt: 1,6 procent
- Sjukvårdskostnadsökning: 1 procent över BNP

Även i USA står pensioner samt hälso- och sjukvårdskostnader, Social Security och Medicare, för ca 30 procent av statens utgifter. Dessa två statliga program styr, liksom i Sverige utvecklingen av de statliga budgetunderskotten över tiden. Om vi jämför USA:s finansiella obalans på 44 biljoner dollar med Sveriges på 25 biljoner kr så är den absoluta skillnaden enorm. Om hänsyn tas till befolkningsstorleken och obalansen per capita erhålles ett mycket intressant resultat redovisat i tabellen nedan.

År 2003	Sverige	USA
Finansiell obalans, miljarder kr	24 944	325 600
FO per capita, kr	2 794 442	1 302 400

Tabell 6.2: Jämförelse av den finansiella obalansen mellan Sverige och USA

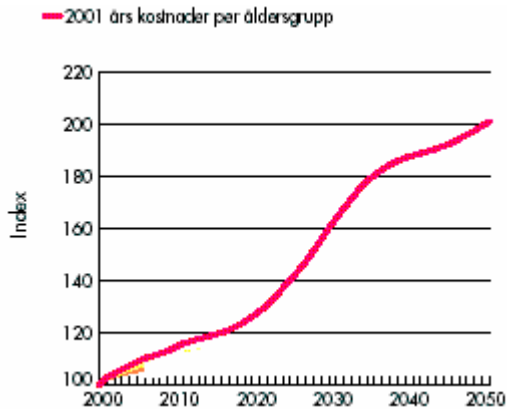
Med en dollarkurs på 7,40 kronor har USA en FO per capita på cirka 1,3 miljoner kr jämfört med 2,8 miljoner kronor för Sverige vilket således är 115 procent större.

Vad det gäller generositeten i de förmåner som Sverige erbjuder sina åldringar kontra samma åldersgrupp i USA har vi valt att inte dra några relaterade slutsatser. Men det finns en anledning att tro att Sverige är mindre återhållsamma i utbetalningarna till denna åldersgrupp. Vad vi däremot kan konstatera är att Sverige har en äldre befolkningsstruktur och i förening med utbetalningar till denna grupp leder det till en än större obalans.

6.4 FO topp

Gemensamt för de fyra presenterade scenarierna för den finansiella obalansen är att de når sina toppar kring år 2030. Detta har sin grund i att den stora fyrtilialistgenerationen passerar 85 år kring mitten av 2020-talet vilket resulterar i en kostnadsexplosion⁴⁶. Som tidigare nämnts i uppsatsen är genomsnittskostnaden för kommunerna för en person över 90 år cirka 20 gånger större än en person i åldersgruppen 21-63. Det är således kring år 2030 som det stora hotet mot statsfinanserna gör sig gällande. Först en bit in på 2030-talet dämpas utvecklingen något, vi förväntar oss att landet kommer att gå in i en djup kris under denna tid av mycket höga kostnader om inget sker i förebyggande syfte. Det kommer annars att ta lång tid att läka såren. Av nästa diagram framgår tydligt hur kostnaderna dramatiskt ökar mellan åren 2020 och 2030.

Figur 6.5: Prognos över framtida kostnader⁴⁷

6.5 Diskonterade kassaflöden

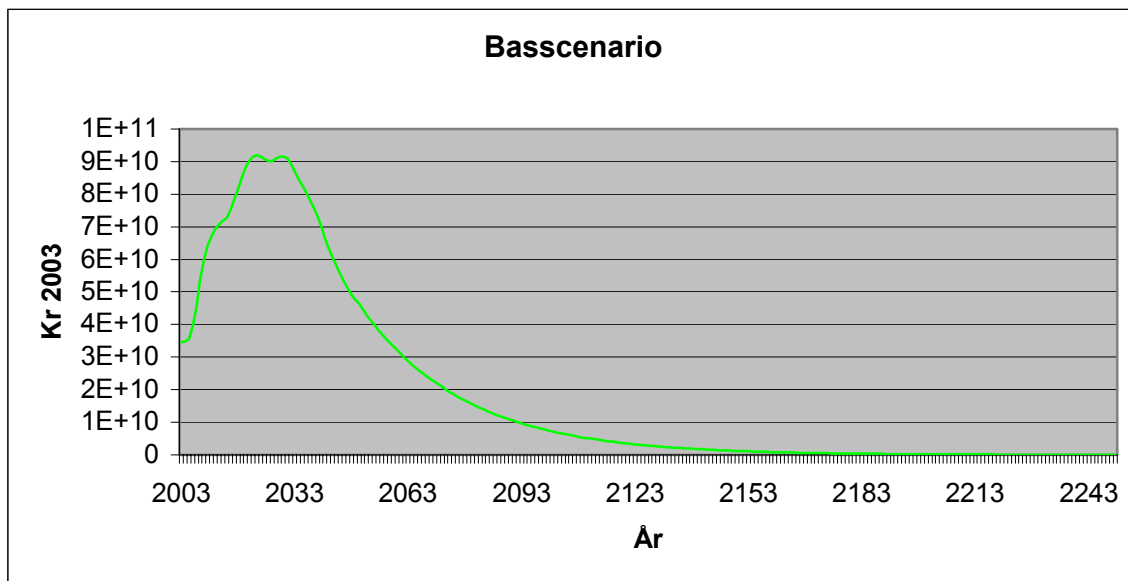
Vårt mått på den finansiella obalansen är beräknad som summan av framtida *diskonterade* budgetunderskott minus dagens tillgångar och inte som summan av framtida budgetunderskott

⁴⁶ Långtidsutredningen 2002.

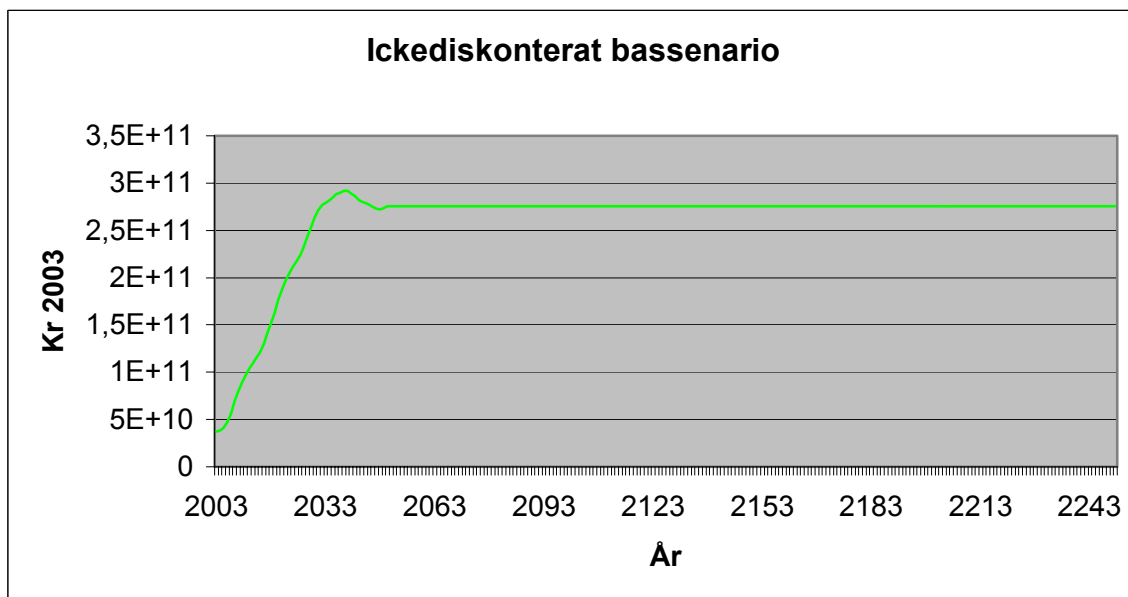
⁴⁷ Svenska Kommunförbundets hemsida, 2004-0005-17

minus dagens tillgångar. Vi vill därför göra en visuell jämförelse mellan dessa två beräkningsmetoder. Vid en jämförelse av dessa två diagram kan vi direkt dra slutsatsen att de diskonterade kassaflödena minskar till noll då vi går mot oändligheten medan de ickediskonterade är en enkel illustration av de årsvis redovisade budgetunderskotten. Det är värt att tillägga att anledningen till den horisontella utplaningen av underskotten i basscenariot är direkt relaterad till vårt antagande om en konstant åldersstruktur efter år 2050.

Figur 6.6: Diskonterat underskott i basscenariot

Figur 6.7: Ickediskonterat budgetunderskott i basscenariot

7 Åtgärder

Om vi beaktar de empiriska resultaten och tänker över situationen kommer vi ganska snart fram till att något måste göras. Men vad?

7.1 En långsiktig budget

Introduktionen av den finansiella obalansen är ett första steg till ett mer långsiktigt tänkande. Om vi gör en mekanisk framskrivning av statsbudgeten, allt annat lika, kommer pensioner samt hälso- och sjukvård i allt större utsträckning att dominera statsfinansernas utgiftssida. Det är en självklarhet att detta borde vara allmänt känt så att åtgärder omgående kan vidtas för att avvärja en potentiell katastrof. Vi är övertygade om att politiskt känsliga reformer blir lättare att genomföra om allmänheten känner till följderna av en finanspolitisk status quo⁴⁸.

Måttet på långsiktig finansiell stabilitet är ett tveeggat vapen för vissa politiska grupper. Om det skulle introduceras i budgeträkenskaperna torde det säkerligen gynna partier på vänsterkanten genom att ge argument för skattehöjningar. En medvetenhet om systemets bristande struktur skulle å andra sidan underlätta för partier på högerkanten. De förespråkar individuella lösningar för pensions- samt hälso- och sjukvårdsförsäkring, finansierade genom lägre marginalskatt.

⁴⁸ Basscenariot utan förändring.

7.1.1 Se långt in i framtiden

För att en budget skall vara trovärdig måste den vara långsiktig. Den traditionella budgetredovisningen ger en god bild av de löpande finanserna men då staten även garanterar kassaflöden långt in i framtiden behövs även en långsiktig kassaflödesanalys. Dagens redovisningsform ger en adekvat bild av hur statsfinanserna påverkas av exempelvis infrastruktursatsningar men en tydligare illustration av dagens redan utlovade framtida åtaganden är enligt oss välbehövligt.

Vi som växer upp idag och förväntas generera förvärvsinkomster i framtiden har rätt att få veta vad våra skattebetalningar förväntas finansiera och om vi som pensionärer kan kvittera ut samma nivå på pensioner som idag. Det är just denna typ av rapportering som saknas i den traditionella budgeten. Genom att introducera en långsiktig kassaflödesanalys kan vi redan idag bedöma om vi har en långsiktig balanserad budget. Om budgeten visar sig obalanserad som idag med ett underskott i totalscenariot på 24 944 miljarder kr år 2003 måste åtgärder vidtas. Om pengar lånas för att betala framtida budgetunderskott flyttas bördan till framtida generationer samtidigt som övriga intressenter på kreditmarknaden stängs ute från tillgängligt kapital.

7.1.2 Beräknad i nuvärdesform

Att genomföra en långsiktig kassaflödesanalys i nuvärdesform är mycket värdefull då den ger ett mått på dess långsiktiga solvens. Utrymme finns ej för hypotetiska antaganden av olika slag som gagnar den finansiella politiken såsom att regeringen beräknar att vi år 2020 kommer att vara långt friskare och därför ha en större skattebas att utgå ifrån. Detta ger de styrande i landet en möjlighet att fortsätta sin kortsiktiga politik i hopp om att bli omvalda för ännu en mandatperiod. En långsiktig budget skall endast vara baserad på kända faktorer och vara beräknat som nuvärdet av dagens finansiella politik. Det ska inte vara tillåtet att ommöblera i budgeten för att genom arbitrage åstadkomma kortsiktiga politiska mål.

7.1.3 Lätt att förstå

Det ska inte behövas flera års studier för att i alla fall kunna bilda sig en övergripande uppfattning om hur landets finanser kommer att påverkas över tiden. En fördel med FO-måttet är att under rådande finansiell politik växer denna med realräntan. Detta gör att förändringar i FO lätt kan brytas ner i delar från ett år till ett annat och förklaras med hjälp av räntan, förändringar i den finansiella politiken eller olika ekonomiska utfall som skiljt sig från framskrivningar i tidigare beräkningar som till exempel BNP- tillväxt.

8 Fortsatta studier

Då detta endast är en kandidatuppsats kan vi inte fördjupa oss för mycket eller sväva ut i det oändliga med uträkningar, men vi vill ändå presentera hur man kan göra fortsatta studier på området.

8.1 Generationsobalans

Då den finansiella obalansen teoretiskt sträcker sig långt in i framtiden kan det även vara användbart att introducera ett mått av en något mer kortsiktig karaktär. Vad som framgår av ekvationen för den finansiella obalansen är att om en ny reform introduceras som förändrar utgifter och inkomster till statsbudgeten exakt lika mycket i nuvärdesberäknade andelar kommer den finansiella obalansen att vara oförändrad. Det betyder dock inte att den nya reformen inte kommer att påverka omfördelningen av resurser över tiden. Vi kan till exempel besluta att alla pensionärer idag skall få ut en pension som är dubbelt så stor som den före reformen samtidigt som vi beslutar att höja skatterna om 50 år för att betala för detta. FO-neutrale reformer kan således skifta skattebördan över till framtida generationer och vi kan komplettera med ett mått för generationsobalansen. Generationsobalansen (GO) är följaktligen den del av den totala finansiella obalansen som härrör från levande samt avlidna generationer.

$$(2) \quad GI_t = PVE_t^L - PVR_t^L - A_t$$

GI_t = Generationsobalansen, år t.

PVE_t^L = Nuvärdet av utbetalningar till dagens levande generationer, år t.

PVR_t^L = Nuvärdet av skatteinkomster från dagens levande generationer, år t.

A_t = Det totala värdet på de tillgångar som finns till hands, år t.

Sett på ett annat sätt är framtida generationer ansvariga för andelen FI – GI. I framtiden måste vi uppnå två mål. Det första är att reducera den finansiella obalansen till noll och det görs antingen genom att sänka utbetalningarna eller höja inbetalningarna. Således är det ett val mellan en lägre garanterad välfärd eller en höjning av skatterna. Det andra målet är att välja den typ av reform som minimerar generationsobalansen och gör vägen mot solvens⁴⁹ så smidig som möjligt.

⁴⁹ Utgifterna ska inte överstiga inkomsterna

9 Sammanfattning

Här följer en kort redogörelse för vad vi har kommit fram till i utredningen om Sveriges långsiktiga budgetsolvens.

Syftet med denna uppsats är att göra en studie för att se om de svenska statsfinanserna är stabila över tiden. Vi baserade vår studie på en amerikansk motsvarighet som gjordes av Smetters och Gokhale där de kom fram till att Amerika har en finansiell obalans på 44 biljoner dollar. Då vi simulerade ett motsvarande scenario för Sverige med tillväxt i både sjukvårdskostnader och BNP per capita fick vi fram en obalans på cirka 25 biljoner kronor vilket förstås är en betydligt mindre summa. Men satt i relation till befolkningen är Sveriges obalans 115 procent större än USA:s. Resultatet förvånade då vi vid undersökningens början tog för givet att även Sverige skulle ha en finansiell obalans. Vi kunde dock inte ana att omfattningen var så stor. Obalansen når sin topp kring år 2030 då den stora fyrtilistgenerationen passerar 85 år vilket enligt modellen orsakar en kostnadsexplosion inom äldreomsorgen.

Den traditionella budgetredovisningen ger en bra kortsiktig bild av statens löpande finanser men en mer långsiktig analys är nödvändig med hänvisning till våra resultat i uppsatsen. Den finansiella obalansen är ett mått som kompletterar den kortsiktiga redovisningen och problem som kan tyckas vara obetydliga för stunden kan få stor omfattning om de tillåts växa över tiden. Slutsatsen är att faktorerna högre levnadsålder, minskning av arbetstiden, lägre pensionsålder och fyrtilisternas pensionsavgångar får konsekvenser för statsfinanserna över tiden. Ett långsiktigt tänkande med hänsyn till nämnda faktorer krävs för att idag kunna svara på uppsatsens problemformulering. Med ett sådant synsätt visar uppsatsens resultat att nuvarande finansiella politik leder till att Sveriges statsfinanser inte håller över tiden.

Källförteckning

Publicerade källor

Wetterberg, Gunnar (2004), *Arbetet- välfärdens grundval*, Kristianstad, SNS Förlag

Gokhale, Jagadeesh och Smetters, Kent (2003), *Fiscal and Generational Imbalances- New Budget Measures for New Budget Priorities*, American Enterprise Institute, Washington, D.C

Finansdepartementet (1999/2000), *Långtidsutredningen*, Stockholm 2000

Finansdepartementet (2003/2004), *Långtidsutredningen*, Stockholm 2004

Schön, Lennart (2001), *En modern svensk ekonomisk historia- Tillväxt och omvandling under två sekel*, Borås, SNS Förlag

Skatteverkets broschyr: *Dags att deklarerera 2003*

Socialdepartementets faktablad nr 17, 3003

Elektroniska källor

Nationalencyklopedins hemsida,

http://www.nationalencyklopedin.com/jsp/search/article.jsp?i_art_id=346739&i_word=v%e4lf%e4rd, april-maj 2004

Regeringens hemsida,

<http://www.regeringen.se/sb/d/2379/a/13207>, 2004-05-05

<http://www.regeringen.se/sb/d/2370>, 2004-05-08

<http://www.regeringen.se/sb/d/3914/a/23854>, 2004-05-04

OECD: hemsida,

<http://www.oecd.org>, april- maj 2004

Arbetsmarknadsstyrelsens hemsida,

http://www.ams.se/documents/rapporter/2004/ura04_3.pdf, 2004-05- 07

Statistiska centralbyråns hemsida,

http://www.scb.se/templates/tableOrChart_25823.asp, 2004-04-26

http://www.scb.se/Grupp/Allmant/_dokument/A05ST0301_09.pdf, 2004-05-13

http://www.scb.se/Grupp/Allmant/_dokument/A05ST0203_08.pdf, 2004-05-12

Svenska Kommunförbundets hemsida,

http://www.lf.svekom.se/artikeldokument.asp?C=2124&A=4887&FileID=22076&NAME=Kommunala_framtider.pdf, 2004-05 17

Premiepensionsmyndighetens hemsida,

<http://www.ppm.nu/tpp/dictionary/1:3;;;>, 2004-04-27

<http://www.ppm.nu/tpp/infodocument/1:1:47,46,48;;>, 2004-04.28

Första AP- fondens hemsida,

http://www.ap1.se/templates/AP1_Normal.asp?id=2009, 2004-04-27

Riksgäldskontorets hemsida/Statsskulden,

<http://www.rgk.se/scripts/cgiip.exe/cm/file/streamfile.p?fileid=1253>

Appendix

Totala utgifter	Miljarder kr
<u>Övrigt, a</u>	
Offentlig förvaltning	162,5
Försvar	48,4
Samhällsskydd	33,5
Näringslivsfrågor	93,0
Miljöskydd	3,7
Samhällsplanering	12,4
Fritidsverksamhet	24,8
Övrigt socialt skydd, b	167,7
<u>Socialt skydd</u>	
Barnbidrag, c	21,1
Föräldraförsäkring, d	16,7
Arbetslöshetsersättning, e	23,9
Sjukpenning, f	38,6
Pensioner, g	234,4
Socialbidrag, h	10,7
Studiebidrag, i	13,6
Hälso- och sjukvård, j	152,6
Utbildning, k	182,3
Total summa	1242,9

Figurförteckning

Figur 3.1: Linjediagram över befolkningsutvecklingen	9
Figur 3.2: Sveriges befolkning 31 december 2003 efter ålder och kön.....	11
Figur 3.3: Antal personer 65 år och äldre åren 1950-2003 och prognos 2004-2050	11
Figur 3.4: Prognos över befolkningens utveckling till år 2050	12
Figur 3.5: Summerad fruktsamhet åren 1950- 2000.....	12
Figur 3.6: Kostnader vid ett ökande barnafödande.....	13
Figur 3.7: Kommunernas resurser och behov av ett högre barnafödande.....	14
Figur 3.8 Sysselsättning inom vård och omsorg år 2001	15
Figur 4.1: Socialförsäkringens uppdelning.....	17
Figur 4.2: Pensionernas fördelning.....	19
Figur 4.3: Skattepengarnas fördelning.....	21
Figur 4.4: Kommunernas utgifter fördelade på tre åldersgrupper.....	21
Figur 4.5: Cirkeldiagram över skatternas fördelning.....	23
Figur 6.1: Diskonterade budgetunderskott i basscenariot	36
Figur 6.2: Diskonterade budgetunderskott i basscenariot med sjukvård.....	37
Figur 6.3: Diskonterade budgetunderskott i basscenariot med BNP- tillväxt.....	37
Figur 6.4: Diskonterade budgetunderskott i basscenariot med sjukvård och BNP- tillväxt.....	38
Figur 6.5: Prognos över framtida kostnader	41
Figur 6.6: Diskonterat underskott i basscenariot.....	42
Figur 6.7: Ickediskonterat budgetunderskott i basscenariot	42

Tabellförteckning

Tabell 5.1: Tabell över utgifternas kostnadsfördelning på respektive åldersgrupp	31
Tabell 6.1: De fyra scenariernas finansiella obalans.....	35
Tabell 6.2: Jämförelse av den finansiella obalansen mellan Sverige och USA.....	40